ISSN: 0257-4152
e-ISSN: 2687-2072

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TARİH BÖLÜMÜ

Tarih İncelemeleri Dergisi

XXXVIII/1
2023

BORNOVA - İZMİR

ISSN: 0257-4152
e-ISSN: 2687-2072

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TARİH BÖLÜMÜ

Tarih İncelemeleri Dergisi

XXXVIII/1
2023

BORNOVA – İZMİR

TARİH İNCELEMELERİ DERGİSİ

ISSN: 0257-4152, e-ISSN: 2687-2072

Uluslararası Hakemli Dergi

Yılda bir cilt, Temmuz ve Aralık aylarında iki sayı halinde yayımlanır.
Derginin kısaltması: **TİD**

Sahibi
E. Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü adına
Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ (Dekan)

Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 18679

Yayım Tarihi: 31 Temmuz 2023

Yazışma Adresi / Correspondence Address
Tarih İncelemeleri Dergisi Editörlüğü
E.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 35100 Bornova-İzmir, Türkiye
Faks: +90 232.388 11 02 Tel: +90 232.311 13 43/39 26
E-mail: **tarihincelemeleri@gmail.com**

Tarih İncelemeleri Dergisi,
TÜBİTAK-ULAKBİM-TR Dizin, Emerging Sources Citation Index (ESCI), European Reference Index for the Humanities (ERIH), Modern Language Association of America (MLA), Humanities International Index (EBSCOHost) ve Humanities Source Ultimate (EBSCOHost)'de yer almaktadır.

Derginin internet sayfası: **https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetid**

EDİTÖRLER / EDITORS
Prof. Dr. Süleyman Özkan - Prof. Dr. Nuri Karakaş

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD
Prof. Dimiter Angelov, Harvard University, Boston/USA.
Prof. Evangelia Balta, National Hellenic Research Foundation, Institute of Historical Research, Athens/GREECE.
Prof. Dragi Gjorgiev, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje/NORTH MACEDONIA.
Assoc. Prof., Fabio L. Grassi, Sapienza University of Rome, Rome/ITALY.
Prof. Dr. Cüneyt Kanat, Ege Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE.
Prof. Dr. Mehmet Ali Kaya, Ege Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
Prof. Dr. Cihan Özgün, Ege Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE.
Prof. Önhan Tunca, The University of Liege, Liege/BELGIUM.

YAYIM İLKELERİ

Dergimizde; sadece özgün araştırma ve inceleme makalesi yayımlanır.

Dergide yayımlanan tüm yazıların ilmi ve fikri sorumluluğu yazarına aittir.

Yazıların, başka bir yerde, farklı bir dilde dahi olsa yayımlanmamış olması gerekir.

Yayımı teklif edilen yazılar, yayın kurulu tarafından incelendikten sonra iki hakeme gönderilir ve iki hakemin olumlu raporları sonucunda yayımlanır.

Yazıların yazım dili, yabancı dilde yazılanlar hariç, Türkiye Türkçesi olmalıdır.

Yazıların sayfa sayısı, metin ve levha olarak 30 sayfayı geçmemelidir.

Yayımlanan makaleler, Yayın Kurulu'ndan izin alınmadan kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz ve çoğaltılamaz.

YAYIM KURALLARI

Makaleler, Türkçe veya İngilizce olabilir. Makaleler için Türkçe "öz" ve İngilizce "abstract" ile beşer adet "Anahtar Kelime (Keywords)" verilmelidir.

Makalenin arkasına 700-800 kelimelik bir İngilizce Summary de eklenmelidir.

Dipnotlar şu şeklinde gösterilmelidir:

Tek yazarlı kaynak : Uzunçarşılı 1957, s.23; Karal 1940, s.234.

İki yazarlı kaynak : Bilge ve Kaynak 2000, s.11-12.

İkiden fazla yazarlı kaynak : Hamilton vd. 1957, s.345 vd.

Birden fazla cildi olan kaynak: Ünal 2002, I, s.23-24, Lev. 12.

Yazarın aynı yılda basılmış eserleri: Alkım 1990a, s.45; Alkım 1990b, s.90.

Dipnotlara atıfta bulunulmamalı**, a.g.e., ibid** gibi kısaltmalar kullanılmamalıdır.

Kısaltmalar, "KAYNAKLAR" kısmında liste halinde verilir.

Makalelere eklenmesi istenen görseller ayrı bir dosyada JPEG olarak kaydedilmelidir.

Yazar, metni e-mail yoluyla editöre göndermelidir.

Makale sahibi, açık adresini, elektronik posta ve telefon numarasını yazmalıdır.

Editör, gerektiğinde makalelerin yazım ve dil özellikleri üzerinde değişiklik yapabilir.

Yayımlanmayan makaleler iade edilmez.

Yazılar Microsoft Word programında, metin 10, dipnotlar 9 punto olarak yazılır.

Kâğıt boyutu 16,5x24 cm. olmalıdır.

TARİH İNCELEMELERİ DERGİSİ
XXXVIII-1, Temmuz/July 2023

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

MAKALELER / ARTICLES

İlyas AK – H. Baha ÖZTUNÇ
Osmanlı Devleti'nde Balo Adabı ve Sefaret Baloları
Ball Etiquette and Embassy Balls in the Ottoman Empire 1-31

Ayşegül ÇAKAR
Osmanlı Devleti'nin 1715'te Venedik Mallarına Getirdiği Ticaret Yasağı ve Sonuçları
1715 Import Bans Imposed on the Venetian Products by the Ottoman Empire and Its Consequences 33-60

Serkan DEMİREL
Interpretation on Some Possible Depictions of the Hittite Tutelary Deity of the Countryside
Hitit Kırların Koruyucu Tanrısının Tasvirleri Hakkında Bazı Yorumlar 61-80

Mihai DRAGNEA
The Activities of Delegation of the Albanian Colony of Turkey in the Paris Peace Conference 1919
Paris Barış Konferansı'nda Türkiye Arnavut Kolonisi Delegasyonu'nun Faaliyetleri 81-93

Ketebo Abdiyo ENSENE
Some Aspects of Oromo Historiography and The Ethiopian Political Orientations (16th -21st Centuries)
Oromo Tarih Yazımının Bazı Yönleri ve Etiyopya Siyasi Yönelimleri (16-21. Yüzyıllar) 95-118

Ertan GÖKMEN
Osmanlı Devleti'nde Ârızî Mektep Tatilleri (1875-1920)
Temporary School Holidays in Ottoman State (1875-1920) 119-153

Orhan ÖZCAN
Bir İngiliz Yarbayının Kuvâ-yı Millîye Hakkındaki İstihbarat Raporu
A British Lieutenant Colonel's Intelligence Report on the Kuvâ-yı Millîye 155-187

Selim Hilmi ÖZKAN
The Ottoman Philippines Relations During the American Control of the Philippines (1898-1916)
Filipinler'in Amerikan Kontrolü Döneminde (1898-1916) Osmanlı Filipinler İlişkileri 189-206

Ü. Gülsüm POLAT
"İhanet" mi Taktik mi? Cemal Paşa'nın Suriye Krallığı Meselesi
"Betrayal" or tactics? The Allegation of Cemal Pasha's Syrian Kingship 207-230

Zeynep SABANCI
Kadim Tartışmanın Ardından; Osmanlı'da Kimyasal Silah Üretimi var mıydı?
An Ancient Debate: Are There Any Industrial Facilities on Chemical Weapons in Ottoman? 231-250

Hüseyin SARIKAYA
Darülfünun'da Sahte ve Muharref Diplomalar Hadisesi (1913)
The Incident of Forged and Distorted Diplomas at the Darulfunun (1913) 251-278

Selahattin SATILMIŞ - Keziban ACAR KAPLAN
Gediz Nehri'nde Taşkınlar, Islah Çalışmaları ve Afet Yönetimi (1860-1901)
Floods of Gediz River and Disaster Management (1860-1901) 279-300

Hakan TAN
Trabzon Vilayeti Örneğinde Osmanlı Devleti'nde Muzır Neşriyatla Mücadele
Struggling with Detrimental Publications in the Ottoman Empire in the Case of Trabzon Province 301-326

Hüsnü YÜCEKAYA - Onur ÖZCİMBİT
İpeğin Serüveninde Türk Topluluklarının Belirginleşmemiş Rolü
The Unclarified Role of Turkic Communities in the Adventure of Silk 327-345

TARİH İNCELEMELERİ DERGİSİ XXXVIII-1, Temmuz/July 2023

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

MAKALELER / ARTICLES

İlyas AK – H. Baha ÖZTUNÇ
Osmanlı Devleti'nde Balo Adabı ve Sefaret Baloları 1-31

Ayşegül ÇAKAR
Osmanlı Devleti'nin 1715'te Venedik Mallarına Getirdiği Ticaret Yasağı ve Sonuçları 33-60

Serkan DEMİREL
Interpretation on Some Possible Depictions of the Hittite Tutelary Deity of the Countryside 61-80

Mihai DRAGNEA
The Activities of Delegation of the Albanian Colony of Turkey in the Paris Peace Conference 1919 81-93

Ketebo Abdiyo ENSENE
Some Aspects of Oromo Historiography and the Ethiopian Political Orientations (16th -21st Centuries) 95-118

Ertan GÖKMEN
Osmanlı Devleti'nde Ârızî Mektep Tatilleri (1875-1920) 119-153

Orhan ÖZCAN
Bir İngiliz Yarbayının Kuvâ-yı Millîye Hakkındaki İstihbarat Raporu 155-187

Selim Hilmi ÖZKAN
The Ottoman Philippines Relations During the American Control of the Philippines (1898-1916) 189-206

Ü. Gülsüm POLAT
"İhanet" mi Taktik mi? Cemal Paşa'nın Suriye Krallığı Meselesi 207-230

Zeynep SABANCI
Kadim Tartışmanın Ardından; Osmanlı'da Kimyasal Silah Üretimi var mıydı? 231-250

Hüseyin SARIKAYA
Darülfünun'da Sahte ve Muharref Diplomalar Hadisesi (1913) 251-278

Selahattin SATILMIŞ - Keziban ACAR KAPLAN
Gediz Nehri'nde Taşkınlar, Islah Çalışmaları ve Afet Yönetimi (1860-1901) 279-300

Hakan TAN
Trabzon Vilayeti Örneğinde Osmanlı Devleti'nde Muzır Neşriyatla Mücadele 301-326

Hüsnü YÜCEKAYA - Onur ÖZCİMBİT
İpeğin Serüveninde Türk Topluluklarının Belirginleşmemiş Rolü 327-345

ISSN: 0257-4152

Tarih İncelemeleri Dergisi
XXXVIII -1, 2023, 1-31
DOI: 10.18513/egetid.1332377

OSMANLI DEVLETİ'NDE BALO ADABI VE SEFARET BALOLARI

İlyas AK[*]– H. Baha ÖZTUNÇ[**]

Öz

Osmanlı Devleti'nin son dönemine Batılılaşma politikası damgasını vurdu. Bâbıâli, Tanzimat Fermanı ile Batı'ya yöneldikten sonra kulüp, birahane, tiyatro, müzik toplulukları ve balo gibi Avrupa örneği zevk ve eğlenceler yaygınlaşmaya başladı. Galata, Pera ve Beyoğlu'nda yaşayan yabancılar, Türklerin bu eğlence kültürüne adapte sürecini hızlandırdı. Batılılaşmayı sağlama adına Osmanlı seçkini de Batı kültür formları arasında yer alan görgü kurallarından ev içi düzenlemelere ve hatta baloda nasıl dans edileceğine kadar toplumsal değişimi amaçlayan yazılar kaleme aldı. Modernleşmek isteyen Osmanlı aydını gözünden Avrupa, uygarlığın zirvesinde görülüyordu. Batı'dan ülkemize elçilikler vasıtasıyla aktarılan balo ise hem eğlence hem de diplomatik amaçlarla düzenleniyordu. Osmanlı bürokrasisi ve aydın kesim ise balo kültürüne oldukça uzaktı. Bu durumun farkında olan Osmanlı seçkini ise "balonun adabımuaşereti nedir?" "Nasıl dans edilmeli?" "Baloda kadınlara nasıl davranılmalı?" gibi temel soruları eserlerine taşıyarak, seçkin kesimi balo konusunda eğitmek istiyordu. Bu sorular ile Osmanlı Devleti'nde ilk balo, balonun adabımuaşereti hakkında yazılanlar ve İstanbul'da yabancı elçiler tarafından düzenlenen baloların amacı bu araştırmanın temelini oluşturdu. Bu çalışma, 19. yüzyılda neşredilen ve balo adabımuaşereti hakkında bilgi veren eserler ile Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki belgelere dayanmaktadır. Osmanlı son döneminde yazılan eserlerden faydalanmak suretiyle, balo adabımuaşeretinin nasıl olması gerektiği aktarılmaya çalışılacaktır. Diğer yandan da Osmanlı Devleti'nde ilk baloyu düzenleyen ve Türk gençlerinin de ilk danslarını elçilik salonlarında denemelerini sağlayan sefirlerin düzenledikleri baloların mahiyeti, arşiv belgeleri ışığında ortaya konulmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı Devleti, Batılılaşma, Sefaret Baloları, Avrupa, Dans*

Abstract

Ball Etiquette and Embassy Balls in the Ottoman Empire

Westernization policy left its mark on the last period of the Ottoman Empire. After the Sublime Porte turned to the West with the imperial Edict of Gülhane, European-style pleasures and

[*] Doktora Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/TOKAT. E-posta: ilyas.ak@atauni.edu.tr ORCID: 0000-0002-3772-7866

[**] Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü/TOKAT. E-posta: bahaoztunc@gmail.com ORCID: 0000-0002-6995-633X

(Makale Gönderim Tarihi: 20.05.2022 - Makale Kabul Tarihi: 03.03.2023)

entertainments such as clubs, pubs, theatres, musical ensembles, and balls began to spread. Foreigners living in Galata, Pera, and Beyoğlu accelerated the adaptation process of Turks to this entertainment culture. To ensure westernization, the Ottoman elite also wrote articles aimed at social change, from etiquette, which is among the Western cultural forms, to indoor arrangements and even how to dance at the ball. From the eyes of Ottoman intellectuals who wanted to modernize, Europe was seen at the peak of civilization. The ball, which was transferred from the West to our country through embassies, was held for both entertainment and diplomatic purposes. The Ottoman bureaucracy and the nobility were far from the ballroom culture. The Ottoman elite was aware of this situation and wanted to educate the elite about the ball by bringing basic questions such as "What is the etiquette of the ball?" "How to dance?" "How should women be treated at the ball?", into their works. With these questions, the first ball in the Ottoman Empire, what was written about the etiquettes of the ball, and the purpose of the balls organized by foreign ambassadors in Istanbul formed the basis of this research. This study is based on the works published in the 19th century and gives information about ball etiquette and documents in the Ottoman Archives of the Presidency of State Archives. By using the works written in the last period of the Ottoman Empire, it will be tried to convey how the ballroom etiquette should be. On the other hand, the nature of the balls organized by the ambassadors who organized the first ball in the Ottoman Empire and made the Turkish youth try their first dance in the embassy halls will be tried to revealed in the light of archive documents.

Key words: *Ottoman Empire, Westernization policy, embassy balls, Europe, dance*

Giriş

1573 yılında Eyüp kadısından, Eyüp Sultan'da kadınların kaymakçı dükkânında oturtulmaması istenilmekteydi. 1580 yılında da Peremeciler[1] kethüdasına verilen hüküm de genç kadınların, peremelere erkeklerle binmemesi tembih edilmekteydi. [2] Klasik Osmanlı döneminde (1300-1600) kadının evlilik ve aile içindeki yerinde İslam hukuku geçerliydi. Ancak Osmanlı Batılılaşması 18. yüzyılın sonundan itibaren tartışılmaya açılınca, durum değişmeye başladı.[3] Osmanlı ıslahatının atıflarının tam anlamıyla Batı'ya yönelmeye başladığı tarih, 18. yüzyılın son çeyreğiydi.[4] Tanzimat döneminden itibaren İslam hukukuna ek olarak bazı düzeltmelere gidilerek, kanunen evlenme ve boşanmalara belli bir standart getirilmeye çalışıldı. Modernleşme süreciyle birlikte, cinsler arası ilişkilerde de yeniliğe gidilmesi gereği görüldü. Bu amaçla münevver ataerkil yapıya zarar vermeden kadını, daha aktif konuma getiren ve belli konularda da olsa erkekle eşit kılan yeni bir kimlik oluşturulmaya çalışıldı.[5]

Tanzimat döneminde, kadınlara önceki dönemlere kıyasla önemli sayılabilecek yeni haklar tanındı ve kadının toplumdaki durumu tartışılmaya başlandı.[6] Aslında Tanzimat dönemi, Batılılaşmanın[7] her alanda kendini hissettirdiği bir dönemdi. Çok sesli

[1] Pereme, iki kürekli yani bir çifteli ağır kayıklara denilmektedir (Sami 2019, s.976).
[2] Refik 1935, s.40, 41.
[3] Ortaylı 1985, s.136.
[4] Kılıçbay 1985, s.148.
[5] Çakmak 2011, s.47.
[6] Güzel 1985, s.858.
[7] Batılılaşma kavramının modernleşmeyle özdeşleşmesi 1890'lara kadar uzanmaktadır (Emiroğlu 2019, s.80).

müzik, tiyatro ve balo bu dönemde Osmanlı günlük hayatına dâhil oldu.[8] İnkılapçı olan 19. yüzyıl düşünürü, toplumsal hayata katılımcı kadın arzulamaktaydı. Böylece Osmanlı erkeği eğlencede partnerini bulmuş oldu.

Tanzimat'tan sonra Avrupa ile olan ilişkilerin artması, Kırım Harbi sırasında müttefik Fransız ve İngiliz ordularının İstanbul'a gelmesi, İstanbul'un eğlence anlayışında Batılı manada gelişmeler yaşanmasının tetikleyicisi oldu. İstanbul meyhanelerin yanında gazino, kafe şantan (*chantant*) ve birahane ile bu dönemde tanıştı. Bütün bu yeni mekânların yoğunlaştığı yerlerse, Batılı hayatın merkezi durumunda olan Beyoğlu ve Galata çevresiydi.[9] Yabancılar ve varlıklı gayrimüslimlerse eğlence kültürünün değişmesinin baş aktörlerindendi.

Avrupai eğlencelerin hâkim olduğu gece hayatı, zamanla Müslümanlar arasında da yaygınlaşmaya başladı. 1859 yılının başlarından Camondoların[10] konağında tertip edilen ve üst düzey Osmanlı bürokratlarının da katıldığı davette, sabahın beşine kadar eğlenilip, dans edildi. Müslümanlar, ilk zamanlarda davetli olarak katıldıkları bu eğlence hayatının zamanla, ev sahipliğini de yapmaya başladı. Bu anlamda 7 Mayıs 1861'te Halil Bey'in Fındıklı'daki konağında düzenlediği danslı toplantı dikkat çekiciydi.[11]

Batılılaşmak isteyen Osmanlı Devleti ve Japonya[12] gibi devletler, Avrupa kültürüyle yabancı elçilikler vasıtasıyla tanıştı. Japonlar 1850'lerin ortalarından itibaren şiddetli bir Batı taklitçiliğine kapıldı. Kadınlı erkekli suareler, maskeli balo, smokinle lokantaya gitmek gibi şeyler hemen kibar âdetleri arasına girdi.[13] Japonya gibi Osmanlı Devleti de hemen hemen aynı yıllarda yabancı elçilikler vasıtasıyla Avrupa kültürüyle etkileşim içerisindeydi. Nitekim Batıda yüzyıllardan bu yana belli başlı eğlencelerden birini oluşturan tiyatro, Osmanlı Devleti'ne Tanzimat'tan çok önce gelmişti. Daha Sultan Üçüncü Ahmed zamanında başkentteki yabancı elçiliklerde verilen temsillerde güldürüler oynandığı bilinmekteydi.[14] Yine Osmanlı Devleti'nde ilk balo, 1829'da dönemin İngiliz elçisi Sir Robert Gordon'un ev sahipliğinde, Blonde adlı bir fırkateynde düzenlendi.[15]

Osmanlı Devleti'nde bu ilk balodan sonra zamanla balo kültürü yaygınlaştı. Ancak bu kültüre yabancı olan ve Osmanlı seçkinlerinden oluşan "üst kültür", baloya ayak uydurmakta oldukça zorlanmaktaydı. Osmanlı aydınları da *Avrupa Âdâb-ı Muâşereti*

---

[8] Kılıçbay 1985, s.152.

[9] Ali Şükrü 2015, s.310.

[10] Camondo ailesi, İspanya'dan gelen Seferad Yahudilerindendir. Bu aile İspanya'dan kaçarken önce Venedik, oradan önemli bir servetle 17. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'ne gelmişlerdir. Camondo ailesinin bilinen ilk ferdi Haim Camondo'dur. 19 yüzyılın başında İstanbul'da hanedanlığın ilk kurucusu Abraham Camondo, önemli kişilerin bankerliğini yapmıştır. bk. Demirkaya 2010, s.x-15-16; Galata'da Isaac Camondo'nun oğlu Salomon-Jacob kendi adını taşıyan bankayı 1802'ye doğru bu semtte kurması, 1832 yılında vebadan öldüğünde arkasında kardeşi Abraham-Salomon'a yaklaşık yaklaşık 25 milyon dolar tutarında bir servet bırakmasıyla Camondoların namı yayılır. Ayrıntı için bk. Şeni ve Le Tarnec 2000.

[11] Ali Şükrü 2015, s.310.

[12] Ayrıntılı bilgi için bk. Esenbel 1997a, s.6-14; Esenbel 1997b, s.7, 15.

[13] Atay 1980, s.407.

[14] Sevengil 1985, s.164.

[15] Erdal 2021, s.257.

Yahud Alafranga,[16] *Avrupa'da Merasim ve Âdât*[17] ile *Usûl ve Adâb-ı Muâşeret*[18] gibi eserlerinde balolar bahsine yer vermeye başladı. Balolar ve suarelerde uygulanması gereken adabımuaşeret esaslarına değinen bu eserler, kendi zamanın ruhunda kaleme alındı. Bu araştırmada adı geçen eserler sadeleştirerek, *a. Osmanlı Seçkinine Göre Balo Neden Olmalı?* kısmında irdelenmeye çalışıldı. Böylece 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında Osmanlı aydınının, balo adabımuaşeretinin nasıl olması gerektiği hakkındaki önerileri başta olmak üzere, baloda sergilenmesi gereken kibar âdetleri yazılan eserlerden takip edilebildi. *b. Yabancı Sefirlerin Düzenledikleri Balolar* kısmında ise Osmanlı Devleti'ni baloyla tanıştıran yabancı elçiliklerin, düzenledikleri baloların amacı ve mahiyeti ele alınmaya çalışıldı.

Osmanlı Devleti'nde Gece Eğlencesi Olarak Balolar

Balo kelimesi 17. yüzyıldan beri büyük danslı toplantıları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu kelime Yunanca bir sözcük olan *"pallein"*den türetilmiştir. *"Pallein"* dans etmek demektir. Romalılarda dans etmek, *"saltare"* idi. Romalılar Antik Yunancadan bu sözcüğü alarak yeni bir tür dansı anlatan *"ballare"*yi türettiler. *"Ballare"* kelimesi daha sonra Roma dansını ifade etti. Böylece akan zaman içinde *"ballare", "ballo"*[19] oldu. Balo, İtalyanca dans anlamındaki *"ballo"*'dan gelmekte olup "*danslı toplantı"* anlamında kullanılagelmektedir.[20] Balolar, bir kişi veya kutlanacak bir olay şerefine ya da sadece eğlenmek için düzenlenen danslı ve resmi giyimli gece toplantılarıdır.[21] Ahmet Vefik Paşa baloyu, "*raks mahalli ve bazı davetler, raks meclisi"* şeklinde tanımlamaktadır.[22] Ahmed Midhat ise *"balonun türlüsü olur, balo bir salonda tertip edildiği gibi bir bahçede, bir kırda dahi balolar tertip olunur ki buna bal champetre derler. Ancak lâlettayin balo denildiği zaman büyük bir salonun içine erkek kadın birkaç yüz veyahut birkaç bin adamın biliçtima müsavi bir hürriyet üzere eğlenmeleri kaziyesi olur"*[23] şeklinde aktarmaktadır. Balonun yemekli örnekleri olsa da genellikle akşam yemeklerinden sonra belli bir akışa göre tertip edilen, kadın ve erkeğin birlikte katıldığı müzikli ve danslı bir toplantı olarak tanımlanabilir.

Şerafettin Turan'a göre, Batı kökenli bir eğlence türü olan baloya katılan ilk Osmanlılar Türk Çavuşbaşı[24] ile Ali Bey idi. Nitekim Venedik Cumhuriyeti Vice-Bailo'su Carlo Zeno'nun, 17 Şubat 1524'te İstanbul'dan kaleme aldığı bir mektuptan anlaşıldığına göre; başkentteki Venedikliler ile Floransalıların o yılki karnavaldan ötürü

[16] Ahmed Midhat 1894.
[17] M.Ş. 1894.
[18] Mehmed Emin 1910.
[19] Ballo İtalyanca ve İspanyolcada dans şöleni olarak anlam ifade etti ya da balletto (küçük bale ya da ballerina) oldu. Ballade sözcüğü de (dans şarkısı, ballata da denir) o kökten gelir. bk. Yeşiltaş 2011a, s.111.
[20] Büyük Larousse 1986, s.1275.
[21] Ayverdi 2010, s.111.
[22] Ahmet Vefik Paşa 2000, s.39.
[23] Ahmed Midhat 2000, s.5.
[24] Divanda halkın maruzatını bildiren veya dilekçelerini takdim eden kişiye Çavuşbaşı denilmekteydi. bk. Pakalın 1993, s.336, 338.

düzenledikleri büyük bir şenliğe, Türk Çavuşbaşı ile Ali Bey adındaki görevlilerle, bazı Türk davetliler de katıldı. Venedik Docu'nun oğlu olmasından ötürü Begoğlu diye anılan ve oturduğu semte bu adın verilmesine neden olan Alvise Gritti'nin evinde başlayan eğlenceye yaklaşık 300 kişilik bir grup katıldı. Bu grup, Venedik Bailosu'nun konağında sabaha kadar süren çeşitli gösterilerde bulundu. O gece daha çok Türk ve İtalyan müzik gruplarının söyledikleri şarkı ve oyunlarla geçti, bol bol dans edildi.[25]

Koçu'ya göre ise balo, 19. yüzyılın başlarına kadar yabancı elçiliklerde düzenlenen ve davetlileri arasında tek Türk dahi olmayan bir eğlence türüydü.[26] Genel kanı olarak Osmanlı Devleti'nde ilk balonun, 1829 yılında dönemin İngiliz elçisi Robert Gordon'un ev sahipliğinde Blonde adlı bir fırkateynde düzenlendiği şeklindedir. Sultan II. Mahmud'un *"ortamın uygun olmadığını"* gerekçe göstererek katılmadığı fakat devlet erkânının katılmasına müsaade ettiği bu baloda, kadınlar ve erkekler bir arada yemek yiyip, dans etti. Bu ortamda ilk kez bulunan Osmanlı devlet erkânı ortama ayak uydurmakta zorlandı ve olup biteni bir süre şaşkınlıkla takip etti. Daha sonra devlet adamlarından bazıları ortama ayak uydurdu, diğerleri gibi içki içerek dans etti. Gördükleri karşısında şaşkınlığını gizlemeyen Serasker Hüsrev Paşa: "*Elli yedi yaşımdayım ve bugüne kadar böyle güzel bir şey görmedim. Artık ölsem de gam değil"* demekten kendisini alamadı.[27]

İngiltere'nin İstanbul sefiri tarafından verilen bu baloya, Osmanlı devlet erkânının katılması, halk ve hocalar arasında dedikoduya sebep oldu. Bu münasebetle ulemadan Yahya Bey, baloya katılan Serasker Hüsrev Paşa'ya bu alafranga eğlencenin mahiyetini ve gemide gördüklerini sordu. Hüsrev Paşa bu soruya *"Az vakitte çok tekellüf etmişler. Biz olsak bunu bir ayda bile tanzim edemeyiz. Ne çâre… Devletçe bir şey oldu. Gidilmese tabiî olmaz. Çatal, kaşık gibi bazı mekruh şeyler de vardı"* şeklinde yanıtladı.[28]

Osmanlı Devlet adamları tarafından ilk resmi balo ise 1832 yılında düzenlendi. Kaptan Tahir Paşa tarafından vükela ve elçiler şerefine düzenlenen ziyafete İkinci Mahmud da katıldı. Bu balo, Osmanlı donanmasının en büyük harp gemisi olan üç ambarlı Mahmudiye kalyonunda düzenlendi. Kalyon Tersane-i Amire divanhanesi önünde demirli idi. Gece orada büyük bir ziyafet ve balo verildi. O vakte kadar balo âdeti görülmemişti. Akşamdan sular karardıktan sonra mavnalarla balo takımları gemiye götürüldü.[29] Kalyona, balo levazımının ortalık karardıktan sonra mavnalarla getirilmesinin sebebi ise muhafazakâr halkın dedikodusuna engel olmaktı.[30]

Muhafazakâr halkın tepki göstermesine endişe edilmesine rağmen, sabahlara kadar kandillerle donatılmış gemi ve içinden akseden alafranga mızıka sesleri, sultanın bizzat gemiye gelmiş olması ve birçok yabancının eşleriyle beraber sefaret kayıklarıyla gemide

---

[25] Turan 2014, s.335, 336.
[26] Koçu 1960a, s.2060.
[27] Erdal 2021, s.257.
[28] Hüsrev Paşa çatal, kaşığı mekruh görmek şöyle dursun aksine bunları kullanmaya II. Mahmud'u teşvik etmiş hatta sultana elmaslı bir çatal, kaşık takımı takdim etmişti. Muhtemelen Hüsrev Paşa ulemanın tepkisini almamak için vaziyeti idare eden bir cevap vermiştir. bk. Ülkütaşır 1996, s.40-41.
[29] Ahmed Lütfi Efendi 1292, s.96.
[30] Koçu 1960a, s.2060.

bulunmaları; Kasımpaşa ve civarı halkının sahilde merakla sabahlamasına neden oldu.[31] Osmanlı Devleti'nde düzenlenen bu ilk resmi baloya, İstanbul'da bulunan Rusya murahhası Orlof'un eşi de katıldı.[32]

Bu yıldan sonra, Sultan Abdülmecid zamanına kadar Avrupa hanedan mensuplarının ziyaretleri iade edilmezken, Sultan Abdülmecid, Fransız elçiliğine giderek Prens Napolyon'un ziyaretini mukabelede bulundu. Yine onun zamanına kadar Osmanlı sultanlarınca nişan verilir fakat alınmazken ilk defa sultan, III. Napolyon'un *"Légion d'Honneur"* nişanını kabul ederek bu geleneğe son verdi. Aynı zamanda bu vesileyle Fransız elçisinin 4 Şubat 1856 yılında verdiği baloya da katıldı.[33]

Bunun mukabilinde İngiltere'nin İstanbul sefiri, 1 Şubat 1856 tarihinde Beyoğlu'ndaki sefarethanede muazzam bir balo düzenleyerek Sultan Abdülmecid'i bu baloya davet etti. Cevdet Paşa, *Tezakir*'inde İngiliz sefirinin bu balosu hakkındaki düşüncesi şöyledir:

"Cumadelulânın yirmi dördüncü cuma gecesi Zat-ı Şahane (Sultan Abdülmecid) İngiliz elçisi Canning'in balosuna teşrif buyurdular. Öteden beri sadrazamlar bile elçi ziyafetlerine ya da balolarına gitmek âdet değil iken bir seneden beri sadrazamlar gitmeğe başladı. Bu sene Zat-ı Şahane için dahi bu kapı açıldı. Rüesay-i ruhaniyye balolarına gitmek âdet olmayıp al'el-husus Ortodoks papaslarına göre istimâi'i saz ve temaşa-yı raks büyük günah iken bu baloda b'il-cümle patrikler ve haham-başı dahi bulundu. Şeyhülislam Efendi dahi davet olunmuştu. Lâkin îtizar eyledi. Baloda Zat-ı Şahane sefarethanenin büyük salonuna dâhil olup vükelâ sağda ve süfera solda oturmuşlar."[34]

Resmi balolardan başka kibar ecnebi aileleri, sefarethane mensupları, zengin tüccar ve bankerler de kendi apartman ve haneleri salonlarında özel balolar düzenlemeye başladı. Böylece baloda yapılan dans, 19. yüzyılın ikinci yarısıyla beraber saray dışına çıktı. Dansın saray dışına çıkmasında yabancı elçiliklerin rolü oldukça büyüktü. Zira Fransız elçiliği tarafından 6 Mart 1848'te düzenlenen ve sabahın ilk ışıklarına kadar devam eden balo ile sefarethane kapılarını ilk kez Pera sosyetesine açtı.[35]

Sultan Abdülmecid'den sonra tahta çıkan Sultan Abdülaziz bir yandan piyano ve lavta çaldı diğer yandan da vals,[36] galop[37] ve polka[38] gibi salon dansları besteledi.[39] Yine Osmanlı Devleti'nde ilk maskeli balo da Sultan Abdülaziz zamanında Çamlıca'daki köşkte düzenlendi. O zaman Genç Türklerin hareketlerini büyük bir dikkatle takip etmiş bulunan Şehzade Abdülhamid (İkinci Abdülhamid) bu balo hakkında şu bilgileri

[31] Koçu 1960a, s.2060.
[32] Ahmed Lütfi Efendi 1292, s.96.
[33] Küçük 1988, s.261.
[34] Cevdet Paşa 1991, s.61, 62.
[35] Erdal 2021, s. 259.
[36] İki kişinin ağır ve ahenkli bir şekilde döne döne yaptığı bir danstır. bk. Ayverdi 2010, s.1307.
[37] İngiltere'de doğmuş bu dans çiftler tarafından yüz yüze icra edilir. Yeşiltaş 2011b, s.288.
[38] Lehçe Polonyalı anlamına gelen *"polka",* 19. yüzyıl ortasında Avrupa'ya yayılan bir Polonya dansıdır. (Ayverdi 2010, s.1001); Çiftler tarafından halka düzeninde yapılan 2/4'lük bu dans 1844'te Paris'te moda dansı haline gelmiştir. bk. Yeşiltaş 2011b, s.163.
[39] Osmanlı saray musikisi faaliyetleri hakkında bk. Kösemihal 1939.

vermekteydi: *"Baloyu amcam Sultan Aziz zamanında Fazıl Paşa, Çamlıca'daki köşkünde yapmış ki o köşk daha sonra millet bahçesi oldu. Zenginlik insanı bazen çıldırtır. Bu baloda Namık Kemal ve Sami Bey gibi bazı kişiler de davetliydi. Onlar da donsuz birer entari giymişler, kırmızı kravat takmış yalınayak, baş açık sofrada iyşü nûş etmişler."*[40]

İkinci Abdülhamid zamanında sultan ve hükûmetin, Avrupalı hükümdar hanedanlarına mensup kişiler ve yabancı elçiler şerefine düzenledikleri balolar, Türk basınında neredeyse yer almadı. Ancak bu dönemde Batı adabımuaşereti olarak balo, gazetelerde kendine yer edinebildi.[41] Şurasını da belirtmek gerekir ki önceleri erkekler arasında Avrupalı (Frenk) muaşeret adabına özenen, kendi aralarında Garplı geçinip de en hafifinden *"Şık Bey"* ve biraz daha sert olan *"züppe"* diye adlandırılan gençlerin dans öğrenmeleri yine İkinci Abdülhamid devrinde oldu. Beyoğlu'nun birinci sınıf içkili gazinolarına paralı olarak girilir ve gidenlere yemek ve içki masrafı hayli pahalıya mal olurdu. Sultan Abdülhamid döneminde sık sık tertip olunan balolar, şimdiki barların "*cadaloz ninesi"* olarak adlandırılmaktaydı.[42]

Osmanlı modernleşme sürecinde toplumsal yapının kadın ile erkek iletişimine müsaade etmeyen yönü 1908'te II. Meşrutiyet'in ilanından sonra esnemeye başladı. Osmanlı kadınlarının Avrupalılar gibi ilk kez yüzleri açık görülmeye başladığı yıllar da bu döneme rastlamaktaydı. Geleneksel anlayış yerini zamanla, yumuşamaya bıraktı. Ancak bu dönemde kadının yüzünün tamamını göstermesi sadece salon ortamlarında mümkün olabildi. Bu durum baloların yaygınlaşmasıyla aynı döneme denk gelmekteydi.

Kadınlı erkekli balo ve resepsiyona katılma Türk toplumunun eğlence kültüründe önemli bir değişmeydi. II. Meşrutiyet yıllarında Osmanlı devlet erkânı da kaçgöçü[43] kaldırdı. Hatta Talat Paşa ve zevcesinin de bulunduğu bir baloda hanımlar önce eşleriyle dans etti, daha sonra da etraftaki sefir süfera eşlerine hâl hatır sorarak geceyi geçirdi. Ancak, Osmanlı toplumunda kadınla erkek resmen bir araya gelemedi. Nitekim Osmanlı modernleşme sürecinde, Müslüman kadınların balolarda görünmesine toplum hayatı ve gelenekler müsaade etmiyordu.[44]

Adabımuaşerete göre, bir Müslüman kadının yakın akrabası olmayan erkeklerle bir arada bulunması hoş karşılanmazdı. Ayrıca kadınların mağazalara girip alışveriş yapmaları, otel, konser, balo[45] ve tiyatroya giderek sosyal yaşama karışmaları da sıkça rastlanılan bir durum değildi. Bu nedenledir ki danslı eğlencelerin düzenlenmesi ve Müslüman kadın ve erkeklerin birlikte eğlenip dans etmeleri Osmanlı Devleti'nde yaygın değildi. Ancak Meşrutiyetin yeniden ilanıyla ve kadınların özgürlük alanlarının

[40] Koçu 1960b, s.3711.

[41] bk. Servet-i Fünûn 1905, s.117, 119; Servet-i Fünûn 1898, s.334, 336; Servet-i Fünûn 1903a, s.221, 223; Servet-i Fünûn 1903b, s.133, 138.

[42] Koçu 1960b, s.3711.

[43] Kadınların erkeklere görünmemeleri, bir arada oturmamaları. bk. Ayverdi 2010, s.598.

[44] Keskin 2006, s.101.

[45] *"Soğuklar çoktan geldi. Sobaların beyaz dumanları keyifli keyifli yükseliyor. Kış geceleri ötede beride, balo, tiyatro gibi yerlerde sürtmekten ise soba başında çoluk çocuk oturup hoşça vakit geçirmek elbette daha iyi."* bk. Servet-i Fünûn 1904, s.212.

artmasıyla beraber, Müslüman Türk toplumunda da Batılı yaşam tarzının giderek etkisini artacağı beklenmekteydi.[46]

Düzenleyicileri ve katılımcıları başta elçilik mensupları, İstanbul'u ziyaret etmek amacıyla yeni gelen Avrupalılar ve Beyoğlu'nun kibar sosyetesi olan balolar, genellikle Tarabya ve Beyoğlu gibi semtlerin lüks mekânları ve elçiliklerde düzenlenmeye devam etti. İstanbul'da özellikle Beyoğlu bölgesinde modern otelcilik anlayışı da bu dönemde ortaya çıktı. Pera Palas Oteli 1895'te açılış balosuyla hizmete başladı. 1909 yılında Tokatlıyan restoranın yanı sıra otel bölümü de hizmete girdi. Bu iki otel tüm bölgenin kültür ve eğlence aktivitelerinin savaşlar devam ederken bile merkezi oldu.[47] Osmanlı kamuoyunda resmi balolarla meşruiyet kazanan bu eğlenceler, daha sonra farklı yer ve zamanlarda halkın farklı kesimlerine yönelik olarak yapılmaya başlandı. Dönemin en şatafatlı baloları Pera Palas'ta, kibar baloları Tepebaşı kışlık tiyatrosunda, harcıâlem ve civcivli olanları da Odeon'da yapılmaktaydı.[48]

Böylece Avrupa'da 14. yüzyıldan itibaren seçkin zümrenin düğün törenlerinde yaptıkları bir merasim olan balo, Osmanlı eğlence hayatını renklendiren yeni bir unsur olarak aydın kesimin hayatına dâhil oldu.[49] Batılılaşmanın İstanbul'daki odakları olan elçiliklerde sık sık ziyafetler, çay partileri, balolar düzenlenmesi, Türk gençlerinin ilk dansları elçilik salonlarında denemeleri de toplumsal değişim süreci içinde ilginç gelişmelerdi.[50]

a. Osmanlı Seçkinine Göre Balo Neden Olmalı?

Balo kültürüne yabancı olan ve dans etmekten de hoşlanmayan Osmanlı erkeği, baloda nasıl dans edeceğini de bilmiyordu. Bu durumun farkında olan Osmanlı aydını, adabımuaşeret kitapları[51] içerisindeki bölümlerin bir kısmını da balolar bahsine ayırdı. Bu başlık altında balo davetinin nasıl olduğu, nasıl giyinilmesi gerektiği, baloya girişte; balo esnasında ve balodan çıkışta nasıl davranılması gerektiği gibi hususlar *Avrupa Âdâb-ı Muâşereti Yahud Alafranga*,[52] *Usûl ve Adâb-ı Muâşeret*[53] ve *Avrupa'da Merasimve Âdâb-ı Muâşeret*[54] adlı eserlerden faydalanılarak ayrıntılı olarak ele alınmaya çalışıldı.

Ahmed Midhat Efendi'nin 1894 yılında yayınlanan *Avrupa Âdâb-ı Muâşereti Yahud Alafranga*[55]'nın kitabı, dönemin en popüler yayınları arasında yer aldı. Ayrıca

[46] Duman 1997, s.45.
[47] Narlı 2021, s.214.
[48] Bulut 2015, s.40, 41.
[49] Gündoğan 2021, s.276.
[50] Sakaoğlu 1994, s.150, 151.
[51] Bu dönemde, *Usûl ve Adâb-ı Muâşeret* ve *Teşrifât ve Adâb-ı Muâşeret* gibi birçok adabımuaşeret kitabı kaleme alınmıştır.
[52] Ahmed Midhat 1894.
[53] Mehmed Emin 1910.
[54] M.Ş. 1894.
[55] Ahmed Midhat bu eserini, Batı'da görgü kurallarının ikilik içinde olduğunu sergilemeye çalışarak, eleştirel bir tutum geliştirmeye çalışarak kaleme almıştır. Eserin konularına bakıldığında, bugünün şehirli yaşamının ilk kurallarını oluşturan Osmanlı seçkinlerinin

Ahmed Midhat başlıca zeminini balolara dayandırdığı "Karnaval" adlı bir roman dahi yazdı.[56] Dolayısıyla alafranga adap, artık çağdaş Osmanlı bireyi için vazgeçilmez bir unsurdu. Ahmed Midhat bu eserinde (*Avrupa Âdâb-ı Muâşereti Yahud Alafranga)*, alafranga adabın halk nezdinde kötü görülmesini düzeltmek istediği için yazdığını ve alafranganın yeni dönemde beklenen mantıklı ve gerekli medeni davranış modeli olduğunu göstermek istediğini vurguladı. Kitap, sıklıkla Avrupa'ya trenle yolculuk eden çağdaş Osmanlı seyyahına uygun davranışlar konusunda ipuçları vermekteydi. Ayrıca otel, lokanta ve balolarda nasıl davranılacağı ile Noel ve yeni yıl gibi Avrupa âdetlerini açıklamasını da içermekteydi.[57]

Batı kültürü üzerine hacimli yayınlarıyla meşhur Ahmed Midhat ayrıca, Madam Louise D'alq'ın *"Usûl-ü Umûmiyye-i Muâşeret",* adıyla üç ciltlik bir eserinden başka *"Hane sahib ve sahibesi", "Tuvalet Odasının Hafâyâsı"* ile *"Vezaif-i Ümmehât"* adlı üç ayrı eserinde; *"ziyafetler, müsamereler ve balolar"* gibi birçok konunun adabımuaşereti hakkında önemli bilgiler verdiğini belirtmekteydi.[58] Midhat'a göre *"eğer muaşeret-i hususiyesi âlemine girecek olur isek alafranga ne demek olduğu hakkında o zaman bir fikir tam hâsıl olurdu."*[59]

Mehmed Emin, Avrupa adabımuaşeretini öğrenmek konusunda Ahmed Midhat gibi düşünmekteydi.[60] Mehmed Emin, *Usûl ve Adâb-ı Muâşeret* adlı eserin girişi olan

---

alışkanlıklarıyla Avrupa etkisine giriş sürecine ilişkin önemli ipuçları bulunmaktadır (Emiroğlu 2019, s.80).

[56] Ahmed Midhat 2000.

[57] Esenbel 1997b, s.12.

[58] Esenbel 1997b, s.6, 7.

[59] Ahmed Midhat bu eseri kaleme almasını şu dört sebebe bağlamaktadır: "*Birincisi 300 milyon nüfusun ahval-i medeniyesini mümkün mertebe öğrenmiş olmak ki coğrafya âleminin en büyük bir şubesi demektir. İkincisi "alafrangadır" diye her türlü rezaleti mübah add etmemek ve bu yol ile kendi adab-ı milliyemizi dahi bozmamaktır. Üçüncüsü Avrupa'nın roman tiyatro ve makalat-ı edebiye ve hükmiye yolunda yazılmış olan bunca asarı aynen veya tercümeten cümlemiz tarafından okunmakta bulunup usûl-u muaşeretçe bunların hangi nokta-i nazardan yazıldıkları bilinmedikçe mütalaalarından bihakk telezzüz ve istifade mümkün olamayacağından bu cihet-i istifadeyi de temin edebilmek. Dördüncüsü adab-ı muaşeretten hiçbir şey bilinmediği halde Avrupa bilâdına gidilir ise birçok vakitler acemilik ile zaman-ı sarf edileceğinden ve hatta pek çok kimesnelerde emsali görüldüğü veçhile Avrupa'da birkaç sene oturulduğu halde yine bir şey öğrenilmeksizin avdet olunacağından Avrupa'ya gidecek olanlara daha gitmeksizin orası hakkında bir fikir icmâli vermek ümit ederiz. Ki şu dört türlü menfaat bize bu kitabı yazmak zahmetini ihtiyar ettirmeğe layık olduğu gibi karinlerimize dahi okumak zahmetini ihtiyar ettirmeğe layık görülür*." bk. Ahmed Midhat 1894, s.11, 13.

[60] "*Esasen vaktiyle Müslümanlardan ahz edilmiş olan ilm-i usul-i muaşereti yani umum-u düvel-i mütemeddinede kabul olunan adap ve terbiye kavaidini tahsil ve tatbik etmekliğimiz pek tabii değil midir? Hem de unutmayalım ki Devlet-i Osmaniye, payitahtı Avrupa kıtasında bulunan bir Avrupa devlet-i muazzamasıdır. Mevzuu bahsimiz olan usul ve adab-ı muaşeretin bazılarının zann-ı batılı gibi Hristiyanlık ile hiçbir münasebeti yoktur"; Yazar bu eserini kaleme almasının ana sebebini ise şöyle aktarır: "Terbiye-i İslamiye ve milliyemiz pek çok hususatta Avrupa adab-ı muaşereti ile kabil-i tevfîk olduğundan bu risalede zabitanımıza edeb ve terbiye ders vermeğe hiçbir ihtiyaç olmadığı nazar-ı teemmül alınmış ve yalnız kibar âlemlerinde ve Düvel-i Ecnebiye*

Mülâhazât-ı Umûmiye kısmında Osmanlı ordusunu övdükten sonra, medeni bir devlet ordusuna ulaşabilmenin en önemli yollarından birinin de adabımuaşeret olduğu vurgulanmaktaydı.

Balo'nun Adabımuaşereti Nedir?

Mehmed Emin, *"Usûl ve Adâb-ı Muâşeret"* adlı eserinde balo ile suareyi aynı başlık altında değerlendirmektedir. Akşam verilen parti ya da özellikle belli bir amaç için gerçekleştirilen toplantılara *suare* denilmektedir. *Suare,* Fransızca *soirée* kelimesinden gelmektedir. *Suare* akşam yemeğinden uykuya kadar olan zamanda dostlar ile birlikte geçirilen bir çeşit çay davetidir. Raks edilmemesi *suareyi,* balodan ayırır. Muaşeretinin çok benzer olması hasebiyle, muaşeret kitaplarının çoğunda balolar ve *suare*ler aynı başlık altında kaleme alınmıştır. Genellikle balo ve *suare* ile ilgili olarak nasıl giyileceği, selamlaşma, mükâleme, takdim, büfe adabı, kadınlarla olan ilişki ve dans gibi konulardan bahsedilmektedir.[61]

Balo'nun Amacı ve Balo'ya Davet: Balonun amacı, kızların eş bulması ve erkeklerin evlenmek üzere kendilerini beğendirme çabasıdır. Namuslu ailelerde kadın ile erkeğin birlikte zevk etme gayesi balonun amacı değildir. Yani, balolarda erkek ve kadın edep, terbiye ve nezaket hususunda birbirleriyle rekabet edercesine maharetlerini göstermelidir. Baloda kahkahalar atarak dikkatleri üzerine çeken ve haysiyetini korumayan bir kız, dillere düşüp ömrü boyunca kocasız kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Balolara genellikle gece yarısına iki saat kala davet olunur. Fakat bu davete dakikası dakikasına gitmek şöyle dursun, en azından yarım saat sonra katılmak icap eder. Balo davetnamesine ise cevap vermek gerekmez. Ancak davetnamenin altında R.S.V.P. harfleri varsa *("lütfen cevap veriniz"),* tarif olunduğu usulde cevap yazmak gerekir.

Suarelerin davetnameleri ziyafet davetnameleri gibi yazılır ve aynı usule tabidir. Monsieur et M (me)-X… prient M (r)- y… de leur faire l'bonneur (başta h de olabilir) de venir passer la soirée chez eux le… â 9 heures r.s.v.p. Bir çeşit suareden başka bir şey olmayan balolar için dahi davetnameler tamamıyla böyle yazılır. Biz yalnız baloyu ima etmek üzere davetnamenin bir kenarına 'on dansera' dans edilecektir cümlesi ilave olunur.

Davetnameye ilave edilen R.S.V.P. cümlesi, *"souper"* yani gece yemeği için davetlilerin sayısının bilinmek maksadıyla yazılır. Böylece katılımcı, davete katılıp katılamayacağını tıpkı ziyafetlerde olduğu gibi, yazılı bir şekilde bildirmek mecburiyetinde kalır. Cevaplar, ziyafet cevapları tarzında yazılarak sadece "diner" kelimesi yerine *"soirée"* kelimesini yazmak gerekir. Eğer davetnamede gece yemeği hazırlanmamış ise r.s.v.p. harfleri davetnameye yazılmaz. Hazır davetname kullanılmış ve üzerinde r.s.v.p harfleri varsa bu harflerin üstü çizilir. Bu halde davetnameyi alan kişi, bu davete ister katılsın isterse katılmasın, cevap yazma mecburiyetinde değildir. [62]

---

zabitanı meyanında bulunduğu zaman örf ve âdeti bilmemeğinden husule gelecek zararın önü alınmak ve bu yolda edilecek hatalardan Ordu-yı Osmaniye'nin şan ve şerefine nakîse gelmemek için belli başlı usul-ü muaşeret zikr ve ta'dad olunmuştur." bk. Mehmed Emin 1910, s.3, 5.

[61] Mehmed Emin 1910, s.28; Tunç Yaşar 2012, s.2919, 2938.

[62] Mehmed Emin 1910, s.31, 34, 35, 36.

Kıyafet, Selamlaşma, Mükaleme ve Salonda Adap: Zabitanın suarelere cumalık[63] elbise, balolara da bayramlık büyük üniforma ile katılması gerekir. Balolarda erkekler, kuyruklu setre beyaz bütün bağı ve nişan kordonları takarak katılmalıdır. Kadınlar ise en süslü elbiseleriyle göğsü açık yani dekolte bir elbise giymelidir.[64] Ayrıca elbiseler sabah erkenden giyilmemeli ve potinlerin temizlenmesi de unutulmamalıdır.[65]

Müsamereye çay ziyafetinden daha geç katılınır. Baloya ise müsamereden daha geç gidilir. Hele Paris'te baloya tam gece yarısına kadar geç gitmek kibarlık sayılır.[66] Davet olunan baloya gidildiğinde, eğer hane sahip veya sahibesi dans ediyorsa önce baloda karşılaşılan kişilerle selamlaşılmalıdır. Daha sonra ortalık göz gezdirilerek tanıdıkların yanına gidilerek el verilir ve hâl hatır sorulmalıdır. [67] Akabinde baloda hane sahibiyle ilk tesadüf edildiğinde, selamlaşma yapılmalıdır. Hane sahibi el uzatırsa ancak o zaman mukabele edilmelidir. Balodan esas maksat dans etmek olduğundan, selamlaşma faslını kısa tutmak makbuldür.[68]

Pardösü, palto, şemsiye ve elde baston bulunduğu halde salona girilmemelidir. Salona girer girmez teklifsiz, herhangi bir yere oturulmamalıdır. Hiçbir zaman kadın erkeğe ve ihtiyar gence takdim (prezante) edilmemelidir. Zira erkeğin kadına ve gencin ihtiyara takdim edilmesi usuldendir. Ayrıca yanınızdaki kadınla beraber bir yere girip çıktığınızda önce onu önden buyurmalısınız.[69]

Souper ve Büfede Adap: Souperler[70], soirée musicale yani müzikalli suare, soiréee dramatique yani tiyatrolu suare, soirée dansante yahut Bal yani balo olmak üzere türlü türlüdür. *Souper* yemeği gece yarısından iki, üç ve bazen de dört saat sonra çıkarılır. *Souperde* sıcak ve sulu yemekler bulunmayıp, çoğunlukla soğuk yemek çıkmaktadır. Eğer katılımcı çok olursa herkesi sofra alamayacağından *souper*, büfeye[71] dönüşür. Hem *souper* hem de büfe soğuk yemekler, türlü çerez, meyve ve meşrubat bulundurur. Kadınları koltuğuna alıp *souper* veya büfeye götürmek ise *"kavalye"* yani erkeklerin görevidir. [72]

Hane sahibi davet etmeden ve kadınlar sofraya oturmadan, erkekler sofraya oturmamalıdır. Sofrada yer bulunmadığı zaman kadınların oturması ve erkeklerin ayakta durması gerekir. Bir kadın yer ararken, erkeğin oturup yemek yemesi, edebe aykırıdır. *Souper* ve büfelerde mümkün mertebe az beklenilmelidir. Zira diğerleri de yemek yiyecekleri için onlara yer açmak gerekir. Yemek esnasında kimse takdim edilmez.

---

[63] Tatil günlerinde giyilen temiz ve güzel elbise. Bu anlam, 1935 yılına kadar resmî tatil gününün cuma olmasından doğmuştur. bk. Ayverdi 2010, s.202.
[64] Mehmed Emin 1910, s.34.
[65] M.Ş. 1894, s.30.
[66] Ahmed Midhat 1894, s.385.
[67] Mehmed Emin 1910, s.34.
[68] Ahmed Midhat 1894, s.383, 384.
[69] M.Ş. 1894, s.11, 12, 30.
[70] Gece yemeği. bk. Berk ve Bozdémir 2009, s.499. *Supe* diye okunmaktadır.
[71] Bir davette misafirlerin istediklerini alıp yemeleri için üzerine çeşitli yiyecekler konulmuş masa. bk. Ayverdi 2010, s.175.
[72] Ahmed Midhat 1894, s.409.

Yemek yerken çatal ve bıçağın kullanılmasına da dikkat edilmelidir. Çatal dik, bıçak ise hançer gibi tutulmalıdır. Ayrıca yemek yavaş yavaş yenilmelidir.

Dansa Davet ve Dansta Adap: Avrupalılar, çocuklarını küçük yaşlarından itibaren çocuk balolarına gönderip dans öğretirler. Bizde ise böyle âdetler olmadığından, dans bilenler azınlıkta kalır. Dans etmemek ayıp sayılmaz. Dans; eğitim, yetenek ve maharet gerektirir. Dansı bilmeden, bir kadını dansa davet etmek ve ahenksiz adımlarla kadınların fistanına veya ayaklarına basmak hem kendini hem de biçare kadını kepaze etmek müsamaha ile karşılanır, küstahlık sayılmaz. [73]

Baloya gider gitmez dansa başlanılmamalıdır, biraz zaman geçtikten sonra dansa başlamak kibarlık addedilir. Baloya gelen delikanlıların çoğu dansa başlayacaklar ise önce hane sahibesi veya kızlarıyla dansa mecburdurlar. Misafirlerden bir genç, hane sahibesi veya kızını dansa davet etmezse hakkında hürmetsizlik etmiş olur. Misafirlerden oyuncu gençler ilk danslarını ev sahipleriyle yaptıktan sonra, diğer kadınlarla dans edebilir. Burada da ilk tercih daha önce hanesine davet eden kadınlar varsa, onlara öncelik tanınmaları yönündedir.

Bir kadın dansa davet olunacağı zaman yalnız selamlayarak davet etmek nezakete sığmaz. Fransa'da bu davet, ufacık bir nutuk suretinde yapılır. *"Madam veyahut matmazel ise unvanını ona göre tayin ederek şu oynanacak polkayı birlikte icra müşerrefiyetini ümid eyleyebilir miyim? Yollu bir istizan etmelidir. O zaman kadın eğer kabul edecek ise 'memnuniyetle efendim' diye icabet gösterir. Eğer mazur ise "fevkalhad teessüf ederim…" mukaddemasıyla cevap-ı reddini itaya başlar."*

Kadın, davet eden erkeği de üzmemek için bir sonraki dansı mutlaka ona vaat eder. Eğer kadının maruzatı devam ederse, balo boyunca kimseyle dans etmemelidir. Bu durum aile balolarına mahsus olup, sefir balolarında kadınlar istedikleri adamlar ile dans edip, istemedikleri adamlarla dans etmemek hakkına sahiptir. [74]

Terbiyeli nazik delikanlılar dans salonunda şapkasını elinde tutmalıdır. Dansa başlayacağı zaman şapkayı refikasının oturmakta olduğu sandalyeye koymalıdır. Üniformalı olanlar dahi dans edecekleri zaman, kılıçlarını bu iskemlenin altına bırakmalıdırlar. Şapka ve kılıcı iskemlenin altına koymaktaki amaç, kendileri danstayken o iskemleye başkalarının oturmasını engellemektir.[75]

Dans Esnasında Adap: Baloda güzel kadın ve kızlarla dans etmek için bulunan rağbetkâr erkek sayısı oldukça fazladır. Bu yüzden hangi saat ve dakikada dans havalarının çalacağı önceden kararlaştırılıp, program düzenlenir.[76] Az çok dans etmesini bilen ve parayla girilen umumi balolara gitmiş zabitanımız unutmamalıdır ki, sefirler ve kibar âlemlerindeki balolardaki edep ve terbiye açık umumi balolardakine benzemez. Bu yüzden aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekir.

Prezante olunmaksızın bir kadını dansa davet etmek uygun değildir. Ayrıca tanışmadan önce bir kadına söz söylemek bile terbiyesizliktir. Dansa davet edilen bir

[73] Mehmed Emin 1910, s.4, 5, 32, 34.
[74] Ahmed Midhat 1894, s.385, 388.
[75] Mehmed Emin 1910, s.36.
[76] Ahmed Midhat 1894, s.389.

kadın hemen kabul eder, eğer başka birine söz vermişse dans için daveti *"muhtıra defterine"* kaydeder. [77] Dans ederken eldivenli bulunmak şarttır. Zira eller terleyerek kadının fistanını lekelemek ihtimali olduğundan kadın, eldivensiz bir erkekle dans etmeme hakkına sahiptir.

Dans esnasında sol el ile kadının elinden tutulup, sağ el ile korsenin üzerinden ve koltuk altından kucaklanarak döndürülür. Umumi baloların aksine kadını kolundan, bileğinden yakalamak asla uygun değildir. Böyle bir harekete cüret eden adam ile namuslu bir kadın dansını sürdüremez ve kadın hemen *"mersi mösyö"* diyerek sandalyesine oturur.

Dans ederken kadınlara bilerek temas etmek ve kasten çarpmak terbiyeli adamların imtina ettikleri hususlardır. Aksine dans esnasında izdiham olduğundan, kadına kimsenin çarpmaması için kavalyesi olan erkek vücudunu siper etmelidir. Kadının elini fazla sıkmak veya dik dik bakmak ise sakınılması gereken hallerdir. [78]

Dans eden acemi erkekler *"polka" "vals"* ve *"mazurka"*[79] gibi oyunlarda kendi dans ettiği veya dans eden diğer kadınların fistanına basarak, kendisiyle beraber başkalarını düşürmek gibi kazalara yol açabilir. Bu kazalara sebebiyet vermek adeta kepazeliktir. Bununla beraber genç adamların dansa katılmayarak yalnız bir köşede miskin miskin ayakta durarak vakit geçirmeleri de münasip değildir. Böyle oyun bilmeyen gençlerin balolara hiç katılmaması daha uygundur. Nihayetinde bizde balolarda dans etmek bir mecburiyet değildir. Bizim âdetimizde dans bulunmadığından bahisle *"bilmem"* demek yadırganamaz. [80]

Dans ve Balo Sonunda Adap: Kavalyeler, dansın sonunda refikasını oturduğu sandalyeye götürerek, refikasının anne babasına ve nihayetinde kendisine teşekkür etmesi gerekir. Bazen danstan sonra kavalyeler, refikalarını büfeye götürür. Kızları tek başına büfeye götürmek uygun olmayıp, kız bu arzuda ise önce validesinin yanına götürülerek onunla beraber büfeye gidilir. Eğer kadın olursa o zaman yalnız büfeye götürülebilir. Büfede kadının arzu ettiği şeyi garsona ısmarlamak ve hatta takdim edilmesi gerekir.

Balolardan ise istenildiği zaman çıkıp gidilebilir. Herkesten önce gitmek uygun olmadığı gibi, herkes gittikten sonra da oturmak abestir. Balodan ayrılırken hane sahibiyle vedalaşmak yeterlidir. Vedalaşma esnasında ahbaplık ve hususiyet nispetinde balodan bahsetmek uygun olur. Dostluk ileri derecede değilse balo sahibine sadece

---

[77] *Kadınlar o defterlere hangi raksları kimlere vaat etmiş olduklarını kayıt ederler. Zaten balonun raks programı bu defterlerde matbu bulunduğundan edecekleri kayıt her raksı kendilerine vaat etmiş oldukları adamın ismini yazmaktan ibarettir. Bir kadının ret edeceği erkeğe en makbul özrü dahi bu deftere göstererek "işte mösyö pek teessüf ederim ki bu raksı felanca zata vaat etmiştim" yahut "pek teessüf ederim ki rakslarımın kâffesi vaat ve işgal olunmuştur" demektir. Bu halde artık erkek için söyleyecek hiçbir söz kalmaz. Zaten kadın bu defteri gösterip isbat-ı iddiaya mecbur dahi değildir ya!* bk. Ahmed Midhat 1894, s.389, 390.

[78] Mehmed Emin 1910, s.35.

[79] Mazurek olarak da bilinmektedir. Polonya'nın Mazurya bölgesinden Avrupa'ya yayılmış olan bir çeşit halk dansı ve bu dansın müziğidir. bk. Ayverdi 2010, s.781; bu müziği 17. yüzyılda ünlü müzik ustası Masowiens tarafından saray müziği haline getirerek sanatseverlere sunulmuştur. bk Yeşiltaş 2011b, s.296.

[80] Ahmed Midhat 1894, s.396, 398.

teşekkür etmek yeterlidir. Ancak arada samimi dostluk varsa balonun pek güzel olduğunu söyleyerek *"Nons vous remercions de la charm nte Soirée que nous venous de passer"* yani *"geçirdiğimiz tatlı geceden dolayı arz-ı teşekkür ederiz"* tarzında bir iltifatta bulunmak nezakettendir. [81]

b. Yabancı Sefirlerin Düzenledikleri Balolar

Sultan III. Ahmed zamanında, Fransa Devleti ile olan ilişkileri daha da geliştirmek amacıyla Yirmisekiz Çelebi Mehmed, Fransa'ya *"fevkalâde elçi"* olarak görevlendirildi. 7 Ekim 1720'de Fransız Elçisi Marquis de Bonnac'ın temin ettiği bir gemiye binen Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, 46 gün sonra Toulon'a ulaştı.[82] Osmanlı Devleti'nde ilk defa daimî elçilik göreviyle ülke dışına çıkan Çelebi Mehmed, Paris'te bulunduğu sırada baloya değil ama bir operaya katıldı.[83]

Derviş Mehmed Efendi ise *(Rusya Sefaretnamesi, 1755)* 1755 yılında elçi olarak gittiği Petersburg kentinde maskeli baloya katıldı. Derviş Mehmed, Avrupa'da baloya katılan ilk Osmanlı elçisi olduğu söylenilebilir. Elçi Ahmed Resmi Efendi *Viyana Sefaretnamesi (1757-1758)* adlı eserinde, kışın Berlin tiyatrosunun bazı temsillerinde ve balolarda bulunduğunu belirtmektedir. Elçi Silahtar İbrahim Paşa'nın Defter Emini Vekili Necati Efendi'nin eseri *Sefaretname-i Necati (1775)'* de; Petersburg'da maskeli balolar, içkili yemek ziyafetleri, Katerina'nın oğlunun düğünü dolayısıyla verdiği genel ziyafetler hakkında bilgi vermektedir. Bir diğer Osmanlı elçisi Abdülkerim Paşa *(Sefaretname-i Abdülkerim Paşa 1775-1776)* Moskova'da kâğıt oyunları oynamak ve balolar tertip etmek suretiyle vakit geçirdiğini yazmaktadır. 1790 tarihinde Prusya Kralı II. Frederik Wilhelm'e hediye olarak iki elmas yüzükle bir mücevherli sorgucu vermekle görevli olan Elçi Azmi Efendi *(Rusya Sefaretnamesi 1790-1792),* 11 ay kaldığı Prusya'da balo, tiyatro ve operalara katılarak vakit geçirmektedir. Mustafa Rasih Paşa ise *Rusya Sefaretnamesi (1793)*'nde Katerina'ya Name-i Hümayûn'u teslim ettikten iki gün sonra, sarayda şerefine bir balo tertip edilmiş olduğunu aktarmaktadır.[84]

Osmanlı Devleti ise, önceleri yabancı devletlerin düzenlediği balolara elçilik düzeyinde katılmış, daha sonra kendi yurtdışı elçiliklerinde balolar düzenleyip ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devleti elçilikler vasıtasıyla özellikle Paris, Londra ve Berlin'de küçümsenmeyecek miktarda ödeneklerle balolar düzenlendi. Balo düzenleme kültürüne yabancı olan Osmanlı elçileri, bu konunun uzmanlarından ücret karşılığı hizmet de almıştır. Nitekim Paris Antlaşması'nın imzalanmasından kısa bir süre sonra (Nisan 1856), Sadrazam Mustafa Reşit Paşa tarafından Paris'te tertip edilen balo masrafları için hazineden 150.000 franklık ihtiyat poliçesi gönderildi. Yine 1856 yılı haziran ayında Osmanlı sefareti tarafından, İngiltere Kraliçesi'nin de katıldığı bir balo düzenlendi. Çeşitli gerekçelerle düzenlenen bu baloların sonrasında, Osmanlı elçileri yaptıkları görüşmeleri rapor haline getirerek düzenli bir biçimde İstanbul'a göndermekteydi.[85]

[81] Mehmed Emin 1910, s.36, 38.
[82] Arıkan 2013, s.551.
[83] Tuncer 1987, s.141.
[84] Unat 1968, s.100, 115, 126, 132, 151,152, 167.
[85] Duman 2016, s.46, 47.

Osmanlı Devleti'nde bulunan yabancı elçilerin düzenledikleri baloların sayısında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önemli bir artış görüldü. Bu balolar genellikle sefarethaneler, Altıncı Daire-i Belediye Bahçesi, Tepebaşı Bahçesi Tiyatrosu, Pera Palas Oteli, Tatavla[86], Bebek ve Boğaziçi gibi yerlerde düzenlenmekteydi. Arşiv belgelerinden elden edilen veriler sonucunda sefarethaneler; siyasi amaçlar, hastane, okul ve muhtelif cemiyetler, muhtaçlar ve muhacirlerin menfaati ile sultanın İstanbul'a dönüşü ve doğum günü şerefine gibi farklı gerekçelerle balo düzenledikleri söylenebilir. Bu verilerin sınıflandırılarak ayrı başlıklar altında verilmesi, konunun karmaşık hale gelmesini engelleyeceği için elde edilen bilgiler tasnif edilerek aşağıda sunulmuştur.

Elçiliklerin Düzenledikleri Baloya Katılanlar: Baloya bazen sultanların da iştirak ettiği, yukarıdaki kısımda değinilmişti. Arşivde tespit edilen 1880 yılına ait belgeler oldukça ilgi çekiciydi. Nitekim İstanbul'daki İran sefarethanesinde verilen baloya şehzadeler de katılmıştı. Bu durumdan çok memnun olan İran Şahı, bir buçuk seneye kadar sultan ile bizzat tanışarak, her iki devlet arasında işbirliğinin artması için her şeyi yapacağını ve samimi muhabbetlerini arz ettikten sonra,[87] buradan da Hicaz'a gitmek niyetinde olduğunu belirtmiştir.[88]

Avusturya sefaretinde verilecek baloya Avusturya sefiri, şehzadeleri davet etmiş, ancak balonun gece saat 4.00'te başlayacak olması ve şehzadelerin yaşlarının küçük olması baloya katılmalarını engellemiştir. Nitekim şehzadeler küçük oldukları ve erken yemek yiyip uyudukları için İsveç sefaretinde verilen baloya da katılamamışlardı.[89]

Sefaretlerce düzenlenen balolara sultan ve şehzadeler az da olsa katılım sağlamaktaydı. Bu tarz balolara genellikle devlet erkânı iştirak etmekteydi. Avusturya sefirinin 1854 yılında verdiği baloya Serasker Paşa, Kapudan Paşa, Tophane-i Amire Müşiri Fahri Paşa, Tophane-i Amire Müşiri Reisi Paşa, Dersa'âdet Ordu Müşiri Reşid Paşa'nın baloya katılması için, sultan izin vermişti.[90] Devlet erkânının yoğun olarak katıldığı bir başka baloyu İngiltere sefiri düzenlemişti. İngiliz sefarethanesinde gece 3.00'te başlayan baloya, Hasan Fehmi Paşa, Münif Paşa, Hariciye Nazırı Said Paşa, Mavrini Paşa, Gayuliç? Paşa, Kont Zeçini Paşa ve biraderi, Tınkırzade Yaver Paşa?, Hariciye Mektupçusu Münir Bey, Hariciye müşavirlerinden Naum Efendi, 6. Daire Müdürü Belak? Bey ile İran sefiri ve başka sefirler ve önde gelen yabancıların dahi eşleriyle katıldığı balo 7.30'da son bulmuştu.[91]

Pera Palas Oteli'nde muhtaçlar için İtalya sefirini himayesinde verilen baloya Almanya, İtalya, İngiltere, Avusturya, İran, Yunan ve Romanya sefirleriyle; İtalya, Avusturya ve Yunan genel konsoloslarının yanı sıra Ferik İzzet Paşa, Bonkofski ile beraber Bank-ı Osmani yöneticilerinden Panciri Bey ve diğer devlet erkânının katıldığı 400 kişilik bir balo gerçekleşti.[92] Yine Rusya sefarethanesinde verilen baloya bütün

[86] Bugünkü İstanbul'daki Kurtuluş semtinin eski adı. bk. Anastassiadou 2015, s.112.
[87] BOA, Y.A.HUS., 164/67, leff: 3, 12 Mart 1880.
[88] BOA, Y.A.HUS., 164/67, leff: 1, 3 Mayıs 1880.
[89] BOA, Y.PRK.TŞF., 1/56, 12 Ocak 1882.
[90] BOA, HR.MKT., 75/54, 25 Nisan 1854.
[91] BOA, Y.PRK.ZB., 5/51, 1 Mart 1891.
[92] BOA, Y.PRK.MYD., 23/4, 23 Şubat 1900.

yabancı sefirler ile Boğaziçi'nde oturan zenginler ve bazı hıristiyan devlet memurları davet edilmişti.[93]

Bazen sultan bazen de şehzadelerin katıldığı sefaret balolarına, sultanın "*müsaade-i seniyyesi"* ile genellikle devlet erkânının en üst düzeyi katılım sağladı. Bu balolara devletin önemli kademelerinde yer alan kişiler katıldığı için zaptiyenin azami dikkatli olması ve herhangi bir olaya meydan vermemesi istenmekteydi.[94] Nitekim 1858 Nizamnamesi'ne Daire-i Belediye Meclisi'ne belediye zabıtası görevi de verilmişti. Balo, kahve ve meyhane türü kamuya açık mekânlara nezaret edecekti.[95] Ayrıca zenginler ile bazı Hristiyan memurların da davet edildiği balolara katılanların sayısı 300[96]-500 kişiye kadar ulaşmıştı. Gece alafranga saat ile 3.00 veya 4.00 gibi başlayan balolar sabah 7.30'a kadar sürdüğü olmuştu.

Fukaraperver Cemiyeti Menfaatine Düzenlenen Balolar: Osmanlı Devleti'nde yabancı devlet tebaası tarafından kurulan cemiyetler Galata, Pera ve Tepebaşı'nda yoğunlaşmaktaydı.[97] Bu cemiyetler kendi vatandaşları menfaatine balolar da düzenlemekteydi. Osmanlı Devleti'nde sosyal yardımlaşma ve bağış derneklerinin yaygınlaşması ancak II. Meşrutiyet dönemine dayanmaktaydı. Meşrutiyetin yeniden ilanını takip eden ilk beş ay içerisinde 83 dernek kurulmuştu.[98]

Yabancı sefirlerin fukaraperver cemiyetleri menfaatine düzenledikleri balolar, 1886 yılına kadar gitmekteydi. Yine Fukaraperver Cemiyeti'nin menfaatine Avusturya ve Macaristan Devleti'nin İstanbul sefirinin ev sahipliğinde tertip edilen baloya, Sultan Abdülhamid geçen sene verdiği gibi[99] 50 adet Osmanlı lirası vererek katkıda bulunmuştu.[100] Ayrıca Pera Palas Oteli'nde, Beyoğlu Rum Kadınları Fukaraperver Cemiyeti menfaatine Yunan sefiri tarafından düzenlenen baloya, *"balo için her sene verilmekte olan meblağın bu sene dahi verilmesi uygun görülmüştü."*[101] Yaklaşık bir yıl sonra yine Beyoğlu Rum kadınları Fukaraperver Cemiyeti menfaatine olarak İstanbul Yunan sefiri tarafından düzenlenen baloya, Sultan Abdülhamid 50 Osmanlı lirası vermişti.[102] Her üç belgeden de anlaşılacağı üzere menfaat yararına düzenlenen balolar hemen hemen her yıl gerçekleşmekteydi. Sultanın bu balolara maddi katkısı da genelde aynı miktar olmaktaydı.[103]

---

[93] BOA, Y.PRK.BŞK., 80/91, 11 Ocak 1910.
[94] BOA, ZB., 471/66, 15 Ekim 1906.
[95] Düstur 1275; Toprak 1993, s.222.
[96] BOA, HR.TO., 86/29, 19 Mayıs 1863.
[97] Akıncı 2010, s.257, 264.
[98] Özbek 2020, s.278, 279.
[99] BOA, ML.EEM., 542/71, leff: 4, 31 Ocak 1906.
[100] BOA, ML.EEM., 542/71, leff: 2, 19 Mart 1906.
[101] BOA, ML.EEM., 497/82, leff: 3, 1 Mart 1905; 13 Mart 1904'te Pera Palas'ta verilen balo da yine 50 Osmanlı lirası ihsan buyurulmuştur. bk. BOA, ML.EEM., 463/90, leff: 3, 8 Şubat 1904.
[102] BOA, ML.EEM., 542/39, leff: 3, 28 Şubat 1906.
[103] 26 Aralık 1886 tarihli bir yazışmada Tatavla fukaraları için Rusya sefiri Nelidof himayesinde gerçekleştirilen balonun 24 seneden beri devam ettiği belirtilmektedir. bk. BOA, Y.PRK.TKM., 10/7, 26 Aralık 1886.

Rus sefirinin himayesinde, Tatavla semtindeki Tophane'de Aya Dimitri Kilisesi civarındaki[104] Leşki Gazinosu'nun hemen üstünde bulunan tiyatroda, Rum Fukaraperver Cemiyeti bir balo tertip etmişti.[105] Yine 1904 yılında Rusya sefirinin himayesinde düzenlenen balo da 25 adet bilet Sultan Abdülhamid'e takdim olunmuş ve 25 Osmanlı lirası alınmıştı.[106] Beyoğlu Rum Kadınları Fukaraperver Cemiyeti menfaatine yararına düzenlenen balolar sadece Rusya sefareti himayesinde değil, Yunan sefareti himayesinde de gerçekleştirilmişti.[107] Kendisini Ortodoksluğun koruyucusu olarak ilan eden Rusya, Ortodoks olan Rum kadınlarının yararına balolar tertip ederek, baloların siyasi amaçlar içinde kullanıldığının önemli bir göstergesini sunmuştu.

Gayrimüslim ve Yabancı Okullar Yararına Düzenlenen Balolar: Osmanlı Devleti'nde okullar gelir kaynakları yetmediğinde, kendilerine çeşitli ek kaynaklar bulma yoluna gitmişlerdi. Bu kaynaklardan birisi de balo düzenlemekti. İzin başvurusundan sonra inceleme başlatılarak öncelikle mektebin ruhsatının olup olmadığı araştırılırdı. Nitekim İstanbul ve taşrada bulunan gayrimüslim ve yabancı mektepleri yararına düzenlenecek balo için resmî ruhsatlarının olması gerekirdi. Zira ruhsatı olmayanlara izin verilmeyeceği ifade edilmişti.[108]

Sefarethanelerde, mektepler yararına balolar tertip etmişti. Nitekim İran mektebi ve hastanesi yararına 1905 yılında Pera Palas Oteli'nde bir balo düzenlenmiş ve sultan bu sefer geçen sene vermediği 50 Osmanlı lirasıyla beraber toplam 100 Osmanlı lirası vermişti.[109] Galata'da bulunan ve Almanca konuşan Musevilere (kız ve erkek) mahsus olan ve 200'ü aşkın sıbyan öğrenimi gören öğrenciler için elbise, kitap ve muhtelif ihtiyaçlar önceden karşılandığından, bu masraflara karşılık her sene yapılan balo, bu sene yine Avusturya sefiri Baron Dö Kalis'in himayesinde gerçekleştirileceği duyurulmuştu.[110]

1890 yılında, Galata'da bulunan Alman Musevilerine mahsus fukara mektebi menfaatine, Avusturya sefirinin himayesinde düzenlenen balo için okulun idaresi adına Leon Rozental tarafından sultana bilet takdim edilmişti. Biletlerin ödemesi her zamanki gibi sultanın kendisine tahsis edilen hazinesince karşılanmıştı.[111]

Fransa ile Yunan sefirlerinin himayesinde, her sene olduğu gibi Beyoğlu Tarlabaşı Caddesi'nde bulunan *"Sibniya (Σύμπνοια/Uyum)"* adlı Yunan Katolik mektebinin ihtiyacı için 8 Şubat 1902 tarihinde Tepebaşı'nda bulunan 6. Daire-i Belediye bahçesinde bir balo oyunu verilmesi kararlaştırıldı.[112] Ayrıca bu balo gerçekleştikten sonra, balonun Zabıta ve mahallece bir mahsuru olup olmadığının araştırılması istenmiş, ek olarak balo düzenlenmesiyle ilgili mahzurun olup olmadığı önceden araştırılıp rapor edilmişti.[113]

---

[104] BOA, Y.PRK.ZB., 15/14, 5 Şubat 1895.
[105] BOA, Y.PRK.ZB., 26/45, 7 Şubat 1901.
[106] BOA, ML.EEM., 464/35, 3 Şubat 1904; BOA, HH.İ., 232/116, 3 Şubat 1906.
[107] BOA, ML.EEM., 658/32, leff: 1, 3 Şubat 1908; BOA, HH.İ., 232/133, 15 Şubat 1908.
[108] Gümüşsoy 2021, s.182, 184.
[109] BOA, HH.İ., 177/31, 28 Şubat 1905.
[110] BOA, Y.PRK.AZJ., 18/46, 21 Şubat 1891.
[111] BOA, HH.İ., 76/14, 27 Şubat 1890.
[112] BOA, MF.MKT., 594/6, leff: 2, 23 Kasım 1901.
[113] BOA, MF.MKT., 594/6, leff: 2, 23 Kasım 1901.

Hastane Menfaatine Düzenlenen Balolar: Kırım Savaşı'ndan sonra İstanbul'da yaşayan yabancıların sayısı artınca, bazı devletler ve dini kuruluşlar İstanbul'da hastaneler açtı. Açılan bu hastanelerde bütün cemaat ve yabancı misyon hastanelerinde kendi milletlerine mensup hekimler hatta bazı hastanelerde rahibe hemşireler çalışmaktaydı.[114] Ayrıca okullar gibi hastaneler de maddi kaynak noktasında sıkıntı çektiklerinden balolar düzenlenilerek ek gelir temin etme yolu izlenilmekteydi. Bu minvalde elçiler, okullar bahsinde olduğu gibi hastaneler yararına da balolar düzenlemişti.

İspanya sefirinin riyaseti altında Şişli'de bulunan Himaye-i Etfâl Hastanesi için sultana 50 adet balo bileti takdim kılınmış ve biletlerin karşılığı olan 50 Osmanlı lirası hazineden verilmişti.[115] Sen Jorj Eftâl Hastanesi[116] menfaatine verilecek olan balo için Yunan sefareti, 50 adet bileti sultana takdim buyurmuş ve 50 Osmanlı lirası almıştı.[117]

Galata'da bulunan Sen Jorj Etfâl Hastanesi yararına, İtalya sefiri Marki Dö Kampo Sagrado riyaseti altında düzenlenen baloya, sultan tarafından yine 50 Osmanlı lirası ihsan buyurulmuştu.[118] Çok geçmeden İspanya sefiri Marques de Campozagrado'da, Sen Jorj Etfâl Hastanesi menfaatine tertip ettiği baloya, sultan yine 50 Osmanlı lirasıyla katkıda bulunmuştu.[119] Ayrıca Şişli Himaye-i Etfâl Hastanesi ile Galata'daki Sen Jorj Etfâl Hastanesi'nde cinsiyet ve mezhep ayrımı yapılmaksızın tedavi imkânı sunulmuştu.[120]

İran mektep ve hastanesi[121] için Pera Palas Oteli'nde verilen baloda İran Sefareti'ne 50 Osmanlı lirası verilmişti.[122] Hastaneler yararına düzenlenen balolar için sefaretlerce genellikle sultana 50 adet bilet karşılığında 50 Osmanlı lirası sultanca ihsan buyurulmuştu. Sefaretlerin düzenledikleri balolarda ortalama 25 ila 150 adet arası bilet sultana takdim kılınmıştı.

Cemiyetler Menfaatine Düzenlenen Balolar: Pera Palas Oteli'nde Avusturya-Macaristan sefiri Baron Kaliçe'nin himayesinde Avusturya ve Macaristan Dersaâdet Cemiyet-i Hayriyesi menfaatine bir balo düzenlendi.[123] İngiltere sefirinin himayesinde Durkos Cemiyeti menfaatine olmak üzere, sultana 100 adet bilet takdim edildi ve

---

[114] Yıldırım 2015, s.122.
[115] BOA, ML.EEM., 536/31, leff: 1, 8 Şubat 1906.
[116] St. Jorj/St. Georges Hastanesi tarafından 1873 yılında Galata'da kuruldu. 1895 yılında Sultan Abdülhamid zamanında yeni binasında faaliyete başladı. 1897 yılından itibaren bu hastane St. Georges Etfal Hastanesi olarak çocuklara hizmet verdi. Veremli çocuk hastalar için 1901 yılında St. Georges Burgaz Adası Çocuk Sanatoryumu açıldı. bk. Sarı ve diğ. 2014, s.40; bugün hastane faaliyetlerine devam etmekte olup resmi internet sitesinde kuruluş tarihi 1872 olarak verilmektedir. bk. https://www.sjh.com.tr/ Erişim Tarihi: 15.02.2022, 22.27; Ayrıca Akıncı da hastanenin kuruluş tarihini 1872 olarak vermektedir. bk. Akıncı 2010, s.487.
[117] BOA, ML.EEM., 642/10, leff: 2, 18 Ocak 1908.
[118] BOA, HH.İ., 230/107, 2 Şubat 1903.
[119] BOA, ML.EEM., 430/38, leff: 3, 28 Ocak 1903.
[120] BOA, Y.PRK.TŞF., 7/114, 21 Ocak 1906.
[121] İran Hastanesi 1901 yılında Sultanahmet'te açıldı. bk. Yıldırım 2010, s.20.
[122] BOA, ML.EEM., 497/63, leff: 1, 28 Şubat/1 Mart 1905.
[123] BOA, Y.PRK.TŞF., 6/22, 14 Şubat 1901; Ayrıca bk. BOA, HH.İ., 232/111, 28 Ocak 1906.

hazineden balo için 100 adet Osmanlı lirası alındı.[124] Ayrıca İngiltere maslahatgüzarı Mösyö Toynley'in eşinin himayesinde olarak Durkos cemiyeti menfaatine verilen baloya, 50 Osmanlı lirası sultan tarafından ihsan buyuruldu.[125]

La Sosyasyon Emikal Dezanin Zelev De Ferd Dö Lovan? adlı cemiyet-i hayriye tarafından fakir ruhban okulları öğrencileri menfaatine olarak, Fransa sefirinin himayesinde Union Française[126]'de verilecek konser için cemiyete, 100 Osmanlı lirası ve İtalya sefirinin himayesinde Sosyete Bein Fetramens/Fezans? adlı cemiyet-i hayriye tarafından gerçekleştirilecek baloya da 50 Osmanlı lirası sultan tarafından verilmesi uygun görülmüştü.[127]

Sefirlerin cemiyetler yararına düzenledikleri baloların yanı sıra, cemiyetlerinde muhtaçlar için düzenlediği balolarda bulunmaktaydı. Nitekim İtalya Fukaraperver Cemiyeti tarafından verilecek balo için geçen seneki gibi 50 Osmanlı lirası verilmişti.[128] Beyoğlu'nda Filoptohos Adelfotis/ Kardeşlik Cemiyeti (φιλόπτωχος αδελφότής) adlı perverân-ı fakir balosu münasebetiyle Sultan Abdülhamid tarafından 50 adet Osmanlı lirası ihsan buyurulmuştu. Ayrıca cemiyetler tarafından verilen baloların koruyuculuğunu da mutlaka ya bir ecnebi sefir ya da zevcesi üstlenmişti. Nitekim Dersaâdet Alman Sanatkâran Cemiyeti tarafından düzenlenen balonun himayesini, Alman sefirinin eşi üstlenmişti.[129]

Uhuvvet-i Museviye adlı cemiyet hayrına verilecek balo için bilet parasının meblağı hazine-i hassa tarafından karşılanmıştı.[130] Musevilerin yararına verilen baloların yanı sıra mason cemiyetleri yararına da balolar gerçekleştirilmişti. Nitekim fukara ve muhtaçlar menfaatine olarak Amerika sefirinin himayesi altında verilecek balo için mason cemiyeti reisi sultana, 150 adet balo bileti göndermişti.[131]

Diplomatik Balolar: Bulgaristan Komiserliği'nin 23 Kasım 1902 tarihli tahriratı oldukça ilginçti. Makedonya sorununun filizlendiği dönemde zararlı komiteler, Makedonya mülteci menfaatine bir balo düzenlemişlerdi. Makedonya'da faaliyet gösteren zararlı komitelerin bir araya gelmesini engelleyen Bâbıâli, bu balonun engellenmesi için hiçbir şey yapamamıştı. Prensin kerimesi Prenses Evdoksiya'nın adını taşıyan cemiyet her sene muhtaçlar menfaatine bir balo düzenlemekteydi. Bu balonun da yine muhtaçlar yararına düzenlendiği görüntüsü verilmekteydi. Ancak Evdoksiya Cemiyeti'nin bu defa düzenlediği balonun hasılatı her sene olduğu gibi muhtaçlara verilmemişti. Nitekim bu balonun hasılatının da Makedonya mültecilerine verileceği de

[124] BOA, ML.EEM., 165/9, leff: 2, 11 Ocak 1893.
[125] BOA, ML.EEM., 496/37, leff: 2, 17/21 Şubat 1905.
[126] Tepebaşı, Meşrutiyet Caddesi No: 99'daki cemiyet binası, 1896 tarihinde mimar Alexandre Vallaury tarafından yapılmıştır. O dönemde İstanbul toplumsal hayatında önemli bir grup haline gelen Fransız kolonisi için lokal olarak projelendirilmişti. Cemiyetin kurucusu Monsier Berger, İstanbul'a Fransa askeri ateşesi olarak gelmiş daha sonra Düyûn-ı Umûmiye'de Fransız alacaklarının komiseri olmuştu. Ayrıntılı bilgi için bk. Akıncı 2010, s.263.
[127] BOA, ML.EEM., 366/31, leff: 1, 15 Nisan 1901; BOA, ML.EEM., 433/92, leff: 1, 22 Şubat 1903.
[128] BOA, HH.İ., 232/136, 18 Şubat 1906.
[129] BOA, HH.İ., 123/73, 10 Mayıs 1899.
[130] BOA, ML.EEM., 537/54, leff: 2, 7 Şubat 1906.
[131] BOA, HH.İ., 224/91, 31 Ocak 1894.

ifşa edilmemişti. Ancak balo gecesinden iki gün evvel dağıtılan davetnamelerle gerçek ortaya çıkmıştı.

Bu davetnameler, komiserliğe en son günde gönderilmişti. Osmanlı komiseri, Rus konsolosunun Sırp konsolosunu Bulgar komiserine gönderince, Rus konsolosunun *"bir fırıldak çevirmeğe yeltendiğini büsbütün hükmetmişti."* Osmanlı Konsolosu, raporuna şöyle devam etmişti*: "Fransa'nın Vice konsolosuyla Sırp konsolos haricinde baloya gelen olmamıştır. Prens ile validesi Prenses Klemantin Makedonya mültecileri için 15.000 frank vererek baloyu himayeleri altına aldıklarını ve konak Prensi erkânından biri baloda piyano çaldığı halde yine de istenilen rağbetin olunmadığını bildirmişti".*[132]

Avrupa'da bulunan Osmanlı sefirleri de diplomatik balolar vermiş ve hatta Avrupa basınını kendi lehine yazılar kaleme alması için teşvik eden balolar dahi tertip etmişti. Osmanlı Devleti'nin Paris sefareti bu minvalde bir balo düzenlemişti. Nitekim sefaret, Paris gazetelerinde Osmanlı lehine yazı yazarak aleyhte bulunanlara karşı mücadele eden gazetecilere katkıda bulunmaktaydı. Paris sefareti bu balo için İstanbul'dan 20.000 franklık bir poliçe ihsan buyurulmasını talep etmekteydi. Bunun yanı sıra Osmanlı lehine yazan gazeteciler için de ayrı bir 20.000 frank istenmişti. Ayrıca başta *Diba?* gazetesinin muharriri olmak üzere Osmanlı dostu basın için berat-ı alileriyle birkaç nişan dahi verilmesi talep edilmişti. Sefaret, isteğinin normal olduğunu kanıtlamak için pek çok devletin bu gibi faaliyetler için yüklü miktarda para harcadığını ifade etmekteydi. Bu istekleri olumlu karşılayan Bâbıâli, ikisi üç ve ikisi dört numaradan olarak dört kıta nişan-ı âli yaptırıp göndermişti.[133]

Yukarıda belirtilen balolar dışında, 1876 yılında Fransız Sefaret Sarayı'nda, büyükelçi ve Bourgon Kontu yılbaşı balosu verdi.[134] Bundan başka, İngiltere sefiri riyaseti altında hasılatı Müslüman muhacirlere mahsus olmak üzere 1888 tarihinde bir balo gerçekleştirilmişti.[135]Ayrıca Sultan Abdülaziz'in 1863 yılında gerçekleştirdiği Mısır seyahati sonrasında, Petersburg sefareti, sultanın İstanbul'a dönüşü vesilesiyle bir balo düzenlemişti. Baloya Rusya vekil ve memurlarıyla asilzadelerinin yanı sıra, ecnebi sefirlerle beraber 300'e yakın kişi üniformalarıyla beraber bu etkinliğe katılmışlardı. Sabaha kadar devam eden baloda, Prens Gorçakof geç saatlere kadar kalmıştı. [136]

Sonuç

Avrupa, Osmanlı Devleti için 19. yüzyılda bir taraftan savaştığı düşmanken diğer taraftan toplumsal değişimde önemli bir rol modeldi. Bu dönemde Avrupa; anayasal yönetim, aydınlanmacı düşünce, sorunsuz ulaşım sistemleri, kadın ve erkeğin bir arada eğlenebilmesi ve modern modalar gibi başarıları sayesinde uygarlığın zirvesinde görülmekteydi.

---

[132] BOA, A.}MTZ. (04), 85/44, 23 Kasım 1902.
[133] BOA, A.}AMD., 28/29, 2 Ocak 1851.
[134] Akıncı 2010, s.489.
[135] BOA, Y.PRK.EŞA., 8/23, 8 Eylül 1888.
[136] BOA, HR.TO., 86/29, 19 Mayıs 1863.

Modernleşmek isteyen Osmanlı aydını *"Avrupa bizim içimizde"* diyerek alafranga yaşam tarzı üzerinde düşünmekte ve nasıl alafranga olunur üzerine yazılar kaleme almaktaydı. Alafranga bir kültür olan balo danslı bir eğlence türü olduğu için Osmanlı devlet erkânı ve Osmanlı seçkinini oldukça zorlamaktaydı. Bu zorluğun bir nebze hafifletilmesi için Osmanlı mütefekkir kesimi tarafından, balo adabımuaşereti ve kurallarını içeren yazılar kaleme alındı. Bu yazılarda Batı tarzı kadın erkek ilişkilerinin, giyim ve kuşamın, adabımuaşeret kurallarının ve daha birçok yeniliğin topluma aktarılmasında aracı oldu. 19. yüzyılda eğlence hayatına alafranga bir yenilik olarak giren balolar ancak Cumhuriyet döneminde tam anlamıyla Batılılaşmanın simgesi haline gelen bir eğlence formuna dönüşebildi.

"Alt kültür"ün düzenledikleri baloların yanı sıra sefaret balolarıysa, devlet erkânının çoğunlukla katıldığı bazen de sultan ve şehzadelerin de eşlik ettiği resmi balolardı. Bu balolar genellikle, fukaraperver cemiyetleri ile kendi kurdukları okul ve hastaneleri desteklemek için düzenlenmekteydi. Ayrıca sultanın doğum günü, yılbaşı kutlaması, Müslüman muhacirler ve diplomatik nedenlerle düzenlenen balolar da yine yabancı sefirlerin himayesinde gerçekleşmekteydi. Bu baloların biletleri sultana takdim edilmekte ve sultan da kendi şahsi gelir ve giderlerini idare eden hazine-i hassadan karşılanmak üzere bilet ücretlerini ödemekteydi. Böylece sultan, sefaretlerin düzenledikleri balolara destek olmaktaydı. Ayrıca bu dönemde konserler, piyangolar ve balolar hayır amaçlı yardım ve bağış kampanyalarının en yaygın biçimini oluşturmaktaydı.

İstanbul'da bulunan Almanya, Avusturya-Macaristan, İran, Fransa, İngiltere, İspanya, İtalya, Rusya ve Yunanistan sefirlerinin düzenledikleri veya himayeleri altında gerçekleştirilen baloların amaçlarından birisi de bir nevi kendi güç gösterilerini sergilemek ve Osmanlı gayrimüslim tebaası üzerinde koruyuculuk hakkı iddialarını göstermekti. Nitekim Rusya ve Yunanistan sefirleri Ortodoks fakir Rum kadınları yararına balo tertip ederken, Fransa ise Katolik Yunan mektebi menfaatine balo düzenlemekteydi. Bununla beraber sefarethaneler gayrimüslim cemaatler, okullar ve hastaneler lehine balolar da gerçekleştirmekteydi. Devlet-i muazzama hangi mezhep veya tebaayı destekliyor ya da koruyuculuk iddiasında bulunuyorsa, onların menfaatine balo düzenlenmekteydi. Ayrıca müttefiklik dönemlerinde İngiltere (veya diğer devletler), Osmanlı Devleti'ni destekleyen görünümde olarak Müslüman muhacirler yararına siyasi balolar da düzenlemekteydi.

KAYNAKLAR

a. Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)[137]

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi Evrakı (HR.MKT.): 75/54.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR.TO.): 86/29.

Hazine-i Hassa İradeler (HH.İ.): 232/116; 232/133; 177/31; 230/107; 232/111; 123/73; 76/14; 224/91.

Maarif Nezareti Mektubi Kalemi (MF.MKT.): 594/6.

Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti (ML.EEM.):165/9; 366/31; 430/38; 433/92;463/90; 464/35; 496/37; 497/63; 497/82; 536/31; 537/54, 542/39; 542/71; 642/10; 658/32.

Sadâret Hususî Maruzât Evrakı (Y.A.HUS.): 164/67.

Sadaret Amadi Kalemi Evrakı (A.}AMD.): 28/29.

Sadaret Eyalet-i Mümtaze Bulgaristan Evrakı (A.}MTZ. (04): 85/44.

Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK.TŞF.): 1/56; 6/22; 7/114.

Yıldız Perakende Evrakı Zabtiye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.ZB.): 5/51; 15/14; 26/45.

Yıldız Perakende Evrakı Evrakı Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD.): 23/4.

Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK.): 80/91.

Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği (Y.PRK.TKM.): 10/7.

Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal Jurnal (Y.PRK.AZJ.): 18/46.

Yıldız Perakende Evrakı Elçilik Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik (Y.PRK.EŞA.): 8/23.

Zabtiye Nezareti Evrakı (ZB.): 471/66.

b. Süreli Yayınlar

Şehbal

Servet-i Fünûn, “Salon Gösterileri”, Sayı: 385, 27 Temmuz 1898, s. 334-336.

Servet-i Fünûn, “Camdan Esvâb”, Sayı: 638, 16 Temmuz 1903a, s. 221-223.

Servet-i Fünûn, “İzdivaç Kararı”, Sayı: 659, 10 Aralık 1903b, s. 133-138.

Servet-i Fünûn, “Soğuk”, Sayı: 664, 14 Ocak 1904, s. 212.

Servet-i Fünûn, “Avrupa Kadınlarının Masrafı”, Sayı: 762, 30 Kasım 1905, s. 117-119.

c. Resmi Yayınlar, Yayımlanmış Vesikalar ve Kaynak Eserler

Ahmed Lütfi Efendi 1292

Ahmed Lütfi Efendi, *Vak’anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi,* Cild-i Rabi, Matbaa-i Amire.

[137] Faydalanılan belgelerin leffleri ve tarihleri dipnotta belirtilmiştir.

Ahmed Midhat 1894 Ahmed Midhat, *Avrupa Adâb-ı Muâşereti Yahud Alafranga,* İkdam Matbaası, İstanbul.

Düstur 1275 *Düstur,* "Devâir-i Belediyeden Altıncı Dâire İtibar Olunan Beyoğlu ve Galata Dairesinin Nizâm-ı Umumisidir", 1. Tertip, 2 Cilt, 17 Ramazan.

M.Ş. 1894 M.Ş., *Avrupa'da Merasim ve Âdâb-ı Muâşeret,* çev., M.Ş., Kasbar Matbaası, İstanbul.

Mehmed Emin 1910 Mehmed Emin, *Usûl ve Adâb-ı Muâşeret,* Matbaa-i Askeriye, İstanbul.

ç. Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahmed Midhat 2000 Ahmed Midhat, *Karnaval,* haz., Kâzım Yetiş, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ahmet Vefik Paşa 2000 Ahmet Vefik Paşa, *Lehce-i Osmânî,* haz., Recep Toparlı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Akıncı 2010 Turan Akıncı, *Beyoğlu Yapılar, Mekânlar, İnsanlar (1831-1923),* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Ali Şükrü 2015 Ali Şükrü, "Osmanlı İstanbul'unda Halkın Eğlence Hayatı", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi,* ed., Coşkun Yılmaz, C. 4, İSAM Yayınları, İstanbul, s. 292-313.

Anastassiadou 2015 Meropi Anastassiadou, "İstanbul'da Yaşayan Rumların Sosyal Hayatında Din", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi,* çev., İbrahim Işıtan, ed., Coşkun Yılmaz, C. 5, İSAM Yayınları, İstanbul, s. 90-119.

Arıkan 2013 Zeki Arıkan, "Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA),* C. 43, s. 551-552.

Atay 1980 Falih Rıfkı Atay, *Çankaya,* Sena Matbaası, İstanbul.

Ayverdi 2010 İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* Kubbealtı Lugatı, İstanbul.

Bulut 2015 Funda Bulut, "Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedide Romanında Batılı Bir Eğlence Kültürü: Balo", *International Journal of Eurasia Social Sciences,* C. 6, Sayı: 20, s. 39-65.

Büyük Larousse 1986 *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, "Balo", C. 3, *Milliyet,* İstanbul, s. 1275.

Cevdet Paşa 1991 Cevdet Paşa, *Tezâkir 1-12,* Yayınlayan: Cavid Baysun, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Cybéle ve Bozdémir 2009 Berk Cybéle - Michel Bozdémir, *Fransızca-Türkçe Genel Sözlük,* Doğu Kütüphanesi, İstanbul.

Çakmak 2011 Banu Çakmak, "Tanzimattan Cumhuriyet'e Uzanan Çizgide Osmanlıda Kadın Hareketleri, Dönemin Tiyatrosunda Kadının

Temsili ve Kadın Sorunu", *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi,* S. 18, s. 44-79.

Demirkaya 2010 — Gülçin Demirkaya, *İstanbul Beyoğlu'nda 19. Yüzyılda Banker Camondo Yapıları Ve Adahan'ın Özellikleri Yeniden Kullanım Önerisi,* Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Duman 1997 — Doğan Duman, "Cumhuriyet Baloları", *Toplumsal Tarih,* C. 7, Sayı: 37, İstanbul, s. 44-48.

Duman 2016 — Doğan Duman, "Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet Dönemin'e: Batı Kültürünün Bir Yansıması Olarak Balolar", *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* C. 11/1, s. 39-59.

Emiroğlu 2019 — Kudret Emiroğlu, *Gündelik Hayatımızın Tarihi,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Erdal 2021 — Serkan Erdal, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'de Dans: Tartışmalar ve Düzenlemeler", *Tango Kitabı,* haz., Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi, İstanbul, s. 255-298.

Esenbel 1997a — Selçuk Esenbel, "Medeni Davranışın Aczi-I: Batı Kültür Formlarının 19. Yüzyılda Meici Japonlarının ve Osmanlı Türklerinin Gündelik Yaşamlarında Kullanımı", *Toplumsal Tarih,* C. 8, Sayı: 47, s. 6-14.

Esenbel 1997b — Selçuk Esenbel, "Medeni Davranışın Aczi-II: Batı Kültür Formlarının 19. Yüzyılda Meici Japonlarının ve Osmanlı Türklerinin Gündelik Yaşamlarında Kullanımı", *Toplumsal Tarih,* C. 8, Sayı: 48, s. 7-15.

Gümüşsoy 2021 — Emine Gümüşsoy, "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Gayrimüslim Mektepler Yararına Düzenlenen Piyangolar", *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi,* Yıl 6, Sayı: 1, s. 178-205.

Gündoğan 2021 — Hatice Gündoğan, "Bir Meşrutiyet Mekânı Olarak Balolar ve Baloların Cumhuriyet Dönemi Türk Romanına Yansımaları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* Sayı: 71, s. 271-285.

Güzel 1985 — Şehmus Güzel, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Toplumsal Değişim ve Kadın", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,* C. 3-4, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 858-874.

Keskin 2006 — Yasemin Keskin, *İstanbul'da Eğlence Hayatı (1923-1938),* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kılıçbay 1985 — Mehmet Ali Kılıçbay, "Osmanlı Batılaşması", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,* C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 147-152.

Koçu 1960a	Reşat Ekrem Koçu, "Balo", *İstanbul Ansiklopedisi,* C. 4, İstanbul, s. 2060-2062.
Koçu 1960b	Reşat Ekrem Koçu, "Çamlıca", *İstanbul Ansiklopedisi,* C. 7, İstanbul s. 3712-3722.
Kösemihal 1939	Mahmut Ragıp Kösemihal, *Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri,* C. 1, Numune Matbaası, İstanbul.
Küçük 1988	Cevdet Küçük, "Abdülmecid", *DİA,* C. 1, İstanbul, s. 259-263.
Narlı 2021	Nilüfer Narlı, "Arjantin Tangosunun İstanbul Pera'dan Marjinal Kent Sokaklarına Uzanan Yolculuğu: Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'de Dans: Tartışmalar ve Düzenlemeler", *Tango Kitabı,* haz., Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi, İstanbul, s. 201-232.
Nora ve Le Tarnec 2000	Şeni Nora- Sophie Le Tarnec, *Camondolar: Bir Hanedanın Çöküşü,* çev., Yaman Aksu, İletişim Yayınları, İstanbul.
Ortaylı 1985	İlber Ortaylı, "Batılılaşma Sorunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,* C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 134-138.
Özbek 2020	Nadir Özbek, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet Siyaset, İktidar ve Meşruiyet 1876-1914,* İletişim Yayınları, İstanbul, s. 278-279.
Pakalın 1993	Mehmet Zeki Pakalın, "Çavuşbaşı", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I,* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s. 336-338.
Refik 1935	Ahmet Refik (Altınay), *On Altıncı Asırda İstanbul Hayatı (1553-1591),* Devlet Basımevi, İstanbul.
Sakaoğlu 1994	Necdet Sakaoğlu, "Elçilikler", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* C. 3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, s. 149-151.
Sarı ve diğ. 2014	Nil Sarı- Ahmet Zeki İzgöer- Ramazan Tuğ, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri Işığında II. Abdülhamid Devri'nde Kurulan ve Geliştirilen Hastaneler,* Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.
Sevengil 1985	Refik Ahmet Sevengil, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu,* haz., Sami Önal, İletişim Yayınları, İstanbul.
Şemseddin Sami 2019	Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî,* haz., Paşa Yavuzarslan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
Toprak 1993	Zafer Toprak, "Altıncı Daire-i Belediye", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* C. 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, s. 220-222.
Tuncer 1987	Hüner Tuncer, "Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa Sefaretnâmesi", *Belleten,* C. 51, Sayı: 199, s. 131-151.
Turan 2014	Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi,* Bilgi Yayınevi, Ankara.

Unat 1968 — Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri,* Tamamlayıp Yayımlayan: Bekir Sıtkı Baykal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Ülkütaşır 1996 — M. Şakir Ülkütaşır, "Türkiye'de İlk Balo", *Hayat Tarih Mecmuası,* C. 1, Sayı: 6, s. 40-41.

Yaşar 2012 — Fatma Tunç Yaşar, "Geç Dönem Osmanlı Âdâb-ı Muâşeret Kitaplarında Hane Tanzimi ve Salon Âdâbı", *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* C. 7/4, s. 2919-2938.

Yeşiltaş 2011a — Deniz Yeşiltaş, *Küresel Bale&Dans Ansiklopedisi,* C. 1, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Yeşiltaş 2011b — Deniz Yeşiltaş, *Küresel Bale&Dans Ansiklopedisi,* C. 2, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Yıldırım 2010 — Nuran Yıldırım, *Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı: Hamidiye Etfal Hastanesi,* Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yayınları, İstanbul.

Yıldırım 2015 — Nuran Yıldırım, "İstanbul'da Sağlık Hayatı", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi,* ed., Coşkun Yılmaz, C. 4, İsam Yayınları, İstanbul, s. 92-137.

d. İnternet Kaynakları

https://www.sjh.com.tr/, 15.02.2022 tarihinde ulaşılmıştır.

SUMMARY

During the reign of the Ottoman Empire, foreign states regarded being represented in Istanbul as an honorable privilege. On the other hand, the Ottoman Empire had a certain similarity with China in terms of not having permanent embassies abroad. Like this ancient country that considered itself the center of civilization, the Ottoman Empire also looked down on "others," perceived its traditional truths as values that should not change, and saw "others" as foreigners (barbarians) who were outside the borders of its civilization. In the Ottoman view, Islam's claim to superiority over other religions is added to this. The fact that the Ottoman Empire did not establish permanent embassies should be considered as a discourse of the periods of weakness, rather than just attributions to religion and its inconveniences.

On the other hand, the Europeans had permanent ambassadors in Istanbul, with an application initiated by the Venetians right after the Ottoman Empire conquered Istanbul, and they also opened consulates in many parts of the Ottoman Empire. These embassies and consulates, which were scattered all over the country, especially in the capital and port cities of the Ottoman Empire, were performing three different types of duties: commercial, political, and judicial. These embassies and consulates also had all kinds of relations with the public and the Ottoman authorities. These institutions kept the

Ottoman country under control, as well as reliably journaled up-to-date information about this country. So they would undertake a kind of espionage mission.

However, the Ottoman Empire could not prevent the land losses that it started in the 17th century. In this situation, the claim of superiority and dominance against Europe was damaged. In the following centuries, the Ottoman Empire's loss of power continued at an accelerated pace. The Ottoman Empire, on the other hand, made various attempts to reverse this trend against Europe. The Sublime Porte wanted to keep up with Europe, at least to prevent the rapid loss of power against Europe. Therefore, the Sublime Porte turned its direction completely to the West in order to regain its former power with the Imperial Edict of Gülhane. Europe, on the other hand, was seen at the peak of civilization from the eyes of both the Sublime Porte and Ottoman intellectuals who wanted to keep up with Europe. After turning to the West, European-style pleasures and entertainments such as pubs, theaters, clubs, musical ensembles, and balls began to spread. Thus, in the 19th century, a new life began in other major port cities, especially in Istanbul.

This change in the Ottoman Empire was led by foreign ambassadors in Istanbul, foreigners in Beyoğlu, and non-Muslim citizens of the Ottoman Empire. As a matter of fact, European cultural pleasures and entertainments such as the first theater, opera, and the ball took place either in foreign embassies or in halls opened by foreigners in Beyoğlu. This process of change, which started in the 19th century, accelerated in the following years. Every day, a new one was added to these pleasures and entertainments learned from the Europeans, and new salons were opened. The Ottoman sultan and state officials, on the other hand, were keeping up with this situation secretly – as in the ballroom example – in the early days in order not to attract a reaction from the public. In the following years, this situation would change. Ottoman sultans would attend balls, operas, and theaters and compose music.

It was not easy for the Ottoman Empire to adapt to European culture. In places like balls, the Ottoman people did not even know how to dance. Again, questions involving ball manners such as the ball invitation and entrance to the ball, greeting the host, dancing at the ball, how to treat the parents of the woman dancing at the ball, what to do after the dance, how to respond to the host if the ball is not attended, was turned out to be a problem and an important issue for both the state officials and the Turkish Ottoman elite. To answer these questions and to teach European etiquette and manners, Ottoman Turkish elites such as Ahmed Midhat and Mehmed Emin wrote works such as "Europe Adâb-ı Muâşereti Yahud Alafranga" and "Usûl ve Adâb-ı Muâşeret." In the ball part of these works, the most delicate details of the etiquette of the ball were included.

The ambassadors of the states of England, France, Germany, Austria, Italy, and Russia in the Ottoman Empire held balls for various reasons such as diplomatic purposes, for the benefit of societies and the poor, and the benefit of hospitals and schools. Ottoman sultans were invited to these balls. The Sultan would either attend these balls personally or buy tickets to contribute to the ball. These tickets were purchased from the sultan's own treasury. Apart from the sultan, the princes and mainly state officials attended the balls. Derviş Mehmed Efendi (Russian Embassy, 1755) participated in the masquerade ball in Petersburg, where he went as an ambassador in 1755. It can be said that Derviş Mehmed was the first Ottoman ambassador to go to Europe and attend the ball there. In the

following years, Ottoman ambassadors also organized balls in Europe for various reasons and received help from experts in this regard.

This study is based on the works, which were published in the 19th century and gives information about ball manners, and the documents in the Ottoman Archives of the Presidency of State Archives. By using the works written in the last period of the Ottoman Empire, it will be tried to convey how the ballroom etiquette should be. On the other hand, the nature of the balls organized by the ambassadors who organized the first ball in the Ottoman Empire and made the Turkish youth try their first dance in the embassy halls will be revealed in the light of archive documents.

EKLER

Ek-1. Şehbal, "Bir Balo Libası", Sayı 24, 14 Ağustos 1910, s. 379.

Şehbal, "Balo ve Kabul Tuvaletlerinin İki Zarif Numunesi", Sayı 31, 14 Aralık 1910, s. 138.

Şehbal, "Parlak Bir Balo Tuvaleti", Sayı 27, 28 Eylül 1910, s. 59.

Ek-2. II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Pera Palas Oteli'nin Yemek salonu.

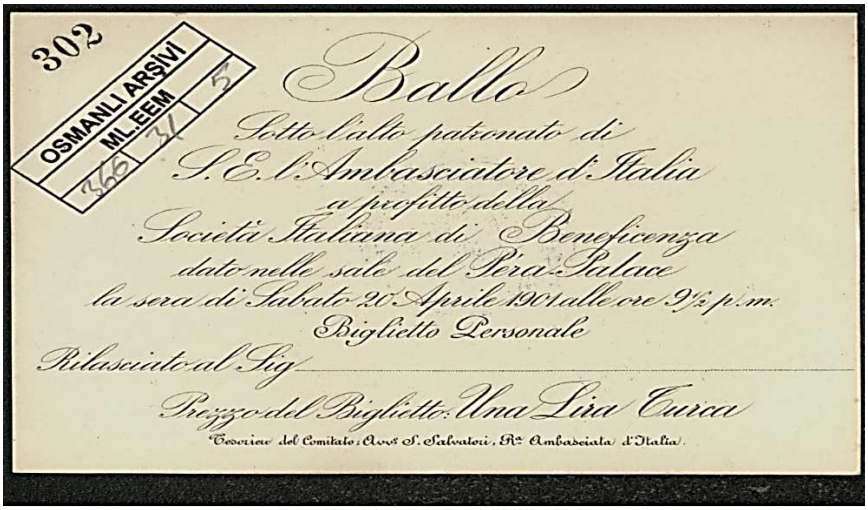

Ek-3. II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, İtalya Sefarethanesinin iç görünüşü.

Y.PRK.TKM.00037.00038.001

Ek-4. Fransa sefirinin himayesinde tertip olunan baloya ait davetiye (BOA, Y.PRK.TKM., 37-38, 11 Nisan 1896).

ML.EEM.00366.00031.005

Ek-5: İtalya Fukara Cemiyeti tarafından ruhban mekteplerine devam eden çocuklar yararına düzenlenen baloya ait davetiye (BOA, ML. EEM., 336-34, Leff 6, 25 Nisan 1901).

ML.EEM.00542.00071.003

Ek-6. Avusturya sefiri himayesinde fukaraperver cemiyeti yararına mahsus olarak verilecek balo için cemiyet namına ihsan buyurulan meblağın seneti (BOA, ML.EEM., 542 –71, leff 4, 19 Mart 1906).

Ek-7. II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Gümüşsuyu Alman Sefarethanesi'nin dış görünüşü.